

BRO ÜRD Z S :

TEK ÜLKEDE

SOSYALİZM

VE ESKİ REZİLANE İŞLERİN TEKRARI

GİRİŞ

Dünya işçi sınıfının en büyük zaferi olan 1917 Ekim Devrimi'nden sonra kurulan SSCB, uzun bir çürüme sürecinin ardından, Aralık 1991'de kendi egemen bürokrasisinin ellerinde can verdi. Büyük Fransız Devrimi'nden sonra hiçbir devrim insanlığı Ekim Devrimi kadar etkilemedi. Bu büyük proletarya devrimi, hem zaferi, hem de yenilgisiyle insanlık tarihinde çok derin izler bıraktı; büyük altüst oluşlara, umut ve hayal kırıklıklarına neden oldu. Geri bir ülkede gerçekleşen bu ilk sosyalist inşa deneyiminin karşılaştığı çok büyük ekonomik, siyasi ve sosyal güçlükler, karşı karşıya olduğu tehlikeler, uğradığı yıkımlar, umutla beklenen ancak geciken dünya devriminin yol açtığı tecrit durumu ve bütün bunların ortaya çıkardığı derin zaafılar SSCB'nin bürokratik yozlaşmasının zeminin oluşturdu. Yozlaşma kendini önce çarlık dönemi bürokrasisiyle, kültürel olarak onlardan daha geri ve dolayısıyla onların çürütücü etkilerine açık yeni bürokratların idari-siyasi işbirliği ve egemenliği biçiminde gösterdi. Bu birlik, önderliğini ve siyasi temsilini, Rusya gibi bir ülkenin ancak çarlık dönemi yöntemleriyle yönetilebileceğine inanan Stalin'in şahsında buldu. Stalinist bürokrasi, Ekim Devrimi ve SSCB'nin karşı karşıya olduğu bütün güçlüklerin yanı sıra, yine bu bağlamda, dünya

devriminin o dönemki geri çekilişini de giderek yayılıp güçlenen egemenliğin bir aracına dönüştürdü. Dünya devriminin her yenilgisi, devrimci Marksizm ve Leninist Bolşevizm karşısında bürokrasiyi güçlendirdi. Stalinist bürokrasi, önce belki el yordamıyla, ama sonra giderek artan bir “bilinçle” ülke içindeki mutlak egemenliğin ve sahip olmaya başladığı toplumsal ayrıcalıkların muhafazasının Büyük Rus şovenizmine dayalı bir milliyetçilik, sürekli devrim anlayışının reddi ve dünya devrimi düşüncesinin terk edilmesiyle mümkün olabileceğini kavradı. Bu kavrayış, “teorik” ifadesini, Lenin’in ölümünün hemen ardından, Stalin ve Buharin gibi “Marksistlerin” ortaya attığı “tek ülkede sosyalizm” düşüncesinde buldu. Bürokrasi, “Eğer kendi ülkemizde sosyalizmi kuramayacaksak, bu devrimi neden yaptık?” düşüncesini kadrolar ve kitleler arasında yayarak, dünya devriminin yardıma gelmemesinin neden olduğu moral bozukluğunu, giderek denetimsiz bir hal alan kendi hâkimiyetini perçinleyecek temelsiz bir “özüvene” ve elbette milliyetçi bir sapmaya dönüştürdü.

SSCB’nin bürokratik yozlaşması sürecinin, Lenin’den sonra özellikle Troçki’nin temsil ettiği devrimci düşünce ve geleneğe karşı kanlı bir terör ve tasfiye biçiminde yürümesi bir tesadüf değildir. Belli başlı çizgileriyle ele alındığında bu aslında Marx’a, Engels’e ve devrimin önderi Lenin’e karşı açılmış bir savaştır. Sahte bir “Leninizm” söylemiyle, polisiye yöntemlerle ve bir yığın yalan ve iftira eşliğinde Troçki’ye karşı çok uzun yıllar boyu yürütülen kampanya gerçekte, devrimci Marksizme açılan bu kanlı savaşın zorunlu bir sonucuydu. Bu savaş en temel ifadesini “dünya devrimi” anlayışı ile “tek ülkede sosyalizm” sözde teorisi arasındaki çok yönlü mücadelede bulur. Bu sadece bir

teorik tartışma değildir; daha da ötesi tarihsel planda sosyalizmin v e dünya proletaryasının kaderini belirleyecek son derece pratik bir mücadelenin de ifadesidir.

Bu tarihsel mücadelenin çok uzun bir zaman önce Stalinizm tarafından kazanıldığını düşünenler yanılır. Tarihsel süreç, çok acı bir biçimde tek bir ülkenin veya tek tek ülkelerin sınırları içinde tamamlanmış, nihai zaferine ulaşmış bir sosyalizmin, yani bir “sınıfsız toplum”un kurulamayacağını göstermiştir. İnsanlık ve dünya emekçileri, Stalinist bürokrasinin “sosyalizm, komünizmin alt evresi” vb. biçiminde sunulan “şeyin” bürokratik bir “ucubeden” başka bir şey olmadığını görmüştür. Bir dönem kendisini “reel sosyalizm” olarak da tanımlayan bu “ucube” tam da “komünizmin üst evresine,” “genelleşmiş komünizmi inşa sürecine” geçmek üzereyken (!) sosyalizme ve uluslararası işçi sınıfı mücadelesine ağır zararlar vererek ve bizzat kendi egemen bürokrasisi eliyle yıkılmıştır. Bu yıkım, sorumlularının ve takipçilerinin milliyetçi (ulusalçı), liberal vs. kılıklarda çeşitli yerlere dağılmalarına, çok geniş aydın ve emekçi kesimlerin sosyalizmin imkânsızlığına inanmalarına yol açmıştır. Bugün sıklıkla, Stalinizmle Leninizm arasında bir fark olmadığına, Stalin değil de Troçki kazansaydı yine hiçbir şeyin değişmeyeceğine dair bir takım düşünce ve iddialarla karşılaşıyoruz. Sorun elbette “kişilerle” ilgili değildir. Kişileri birbirlerinden farklı kılan tarihsel rolleri, temsil ettiği güçler-değerler, düşünce ve eylemleridir. Bu açıdan bakıldığında, kazanmalarının veya kaybetmelerinin ötesinde sözünü ettiğimiz kişiler tarihsel olarak çok farklı çizgileri, amaçları temsil etmektedirler. Bunlar arasında hiçbir fark olmadığını, söylemek hiçbir şey söylememekle veya devrimci olan her şeyden vaz geçmekle eş anlamlıdır. Eğer in-

sanlığı içine düştüğü ağır tarihsel bunalımdan çıkartacak, emeğin tarihsel kurtuluşunu sağlayacak bir DEVRİM fikrinden ve hedefinden vaz geçmemişsek, “dünya devrimi” ile “tek ülkede sosyalizm” düşünceleri arasındaki karşıtlığın hayati bir önem taşıdığını da görebiliriz. Pek çok farkın yanı sıra Marx ve Engels bir yana, çağdaşlar olarak Lenin ve Troçki’yi, Stalin’den ayıran bu karşıtlıktır. Bu ayırım, onu da içermekle birlikte, “demokrasi” meselesinden bile önemlidir!

BİR DEVRİMİN ANAYASASI VE “ANAYASAL GÖREV” OLARAK DÜNYA DEVRİMİ...

Lenin’in Ocak 1918’de kaleme aldığı ve Halk Komiserleri Konseyi imzasıyla Kurucu Meclis’in onayına sunulan “Emekçi ve Sömürülen Halkın Hakları Bildirgesi adlı metinde yeni rejimin temel hedefinin “Toplumun sosyalist örgütlenmesi ve sosyalizmin bütün ülkelerde zaferinin tesisi” olduğu ilan edilmekteydi. Bu satırları içeren bildirme Kurucu Meclis tarafından oy çokluğuyla reddedilmiş olsa da, Ocak 1918’de 3. Bütün- Rusya Sovyet Kongresi tarafından kabul edildi ve Temmuz 1918’deki RSFSC’nin 5. Bütün-Rusya Sovyet Kongresi tarafından kabul edilen **ilk anayasasının** birinci bölümünü oluşturdu,

Yani “Sosyalizmin bütün ülkelerde zaferinin tesisi” maddesi “toplumun sosyalist örgütlenmesi” hedefiyle birlikte, devrimci Rusya’nın önüne bir “**anayasal görev**” olarak konulmuştu. Marksist düşüncenin temelleri ve dönemin ruhu, bu ifadelerin törenselleşmiş veya hamasi bir yanının olmadığını gösterir. Bu, Lenin ve devrimci önderlik tarafından ortaya konan son derece **somut ve birleşik** bir görevdi. Çünkü devrimci önderliğe göre Rusya’da “toplumun sosyalist örgütlenmesinin” gerçek anlamda **tamam-**

lanması, yani gelişmiş üretici güçler ve yüksek bir teknik temel üzerinde “**sınıfsız bir toplumun**” inşası ancak “sosyalizmin bütün ülkelerde tesisi” ile mümkün olabilirdi. Hedef ne kadar büyük ve “iddialı” olsa da şaşırtıcı bir tarafı yoktu. Çünkü kendilerini Marksist ve Bolşevik olarak tanımlayan devrimciler için zaten başka türlü mümkün değildi.

MARX VE ENGELS'İN DEDİKLERİ..

Marx ve Engels, “Alman İdeolojisi” adlı eserlerinde üretici güçlerin gelişmesinin, insanların günlük ampirik hayatının yerel bir çerçeve içinde geçip gitmesi yerine, **dünya tarihi planında** yaşanmasını sağladığını belirttikten sonra, bu pratik temelin yokluğunda sadece **yoksulluğun genelleşeceğini**, bu durumun yarattığı ihtiyaçlar dolayısıyla sadece en gerekli şeyler için mücadeleye başlanacağını ve bu durumun **eski rezilane işlerin** yeniden tekrarlanmasından başka bir sonuç vermeyeceğini söylemişlerdi.

Ustalar ayrıca önemli bir başka vurgu daha yaparak, insan ırkının **evrensel** ekonomik ilişkiler içine girmesinin sadece bu gelişme sayesinde mümkün olacağını; bu ilişkilerin ise bütün milletlerde (evrensel rekabet) mülkiyetten yoksun bir kitlenin aynı anda ortaya çıkmasına yol açacağını; bunun her milleti öteki milletlerin yapacağı devrimlere bağlı hale getireceğini ve nihayet belli bir bölgede yaşayan insanları dünya tarihini ampirik olarak yaşayan insanlar haline sokacağını belirtmişlerdi. Onlara göre bu olmazsa **komünizm sadece yerel bir olay olarak var olabilecek**; insan ilişkileri (ekonomik ilişkiler) evrensel güçler olarak gelişip ortaya çıkamayacak ve bundan dolayı da katlanılmaz gerçekler olarak belirmeyecek; **yerel batıl inanç-**

lardan doğan “koşullar” olarak kalacak; herhangi bir ticari ilişki genişlemesi **yerel komünizmi** ortadan kaldıracaktı. Bu nedenlerden dolayı onlara göre komünizm ancak, egemen milletlerin ani ve eşzamanlı bir hareketinin sonucu olarak mümkündü; bu ise üretim güçlerinin evrensel gelişmesine ve bu gelişmeye sıkı sıkıya bağlı dünya çapında ekonomik ilişkilerin ortaya çıkmış olmasına bağlıydı...⁽¹⁾

Marx ve Engels'in dediği buydu. Elbette onların gerçek takipçilerinin de farklı bir düşüncesi yoktu. Bu nedenle bazı istisnalar dışında bütün Marksist hareket bu temel teorik ve pratik anlayış ekseninde şekillenmiş, “dünya devrimi” anlayışı, “enternasyonalizm” ilkesi bu temelde oluşmuş ve her 4 enternasyonal de bu düşüncenin belirlediği dünya çapındaki devrimci görevleri gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur.

Dünyanın ilk muzaffer proletarya devrimini gerçekleştiren Bolşeviklerin de bu konuda en ufak bir tereddütleri yoktu. Zaten Sovyet Anayasası'nın en tepesine “Toplumun sosyalist örgütlenmesi ve sosyalizmin bütün ülkelerde zaferinin tesisi” biçimindeki birleşik hedefin konulması da bunu göstermekteydi.

LENİN'İN DEDİKLERİ...

Yukarıdaki örnekte de belirttiğimiz üzere Lenin'in devrimci anlayışı da, daha sonraki bütün çarpıtma çabalarına karşın bu yöndeydi. İşçi sınıfının iktidarı aldığı bir “sosyalist devrimle” ve “sosyalizmin inşa süreciyle” “tamamlanmış bir sosyalizm” arasındaki farkı çok iyi bilen Lenin, devrim sürecinin her döneminde bir “dünya devrimi” perspektifiyle hareket etti. Ona göre Rus devrimi (demokratik devrim hedefi de dahil) dünya devriminin bir parçasıydı. O, Rusya'daki devrimi bir Avrupa devriminin

başlangıcı, bir ilk adımı olarak gördüğünü sıklıkla belirttiği gibi Ekim Devrimi'yle bir Alman devrimi arasındaki ilişkiye de hayati bir önem vermektedir. Lenin'in 7 Mart 1918'de Brest-Litovsk antlaşması ile ilgili olarak söylediği "Bu bize bir derstir, çünkü Almanya'da bir devrim olmaksızın yok olacağımız mutlak bir gerçektir" (2) sözleri buna işaret etmekteydi. Üstelik bu kadar da değil. Lenin bir hafta sonra, "dünya emperyalizminin, ilerleyen muzaffer bir toplumsal devrimle yan yana yaşayamayacağını" söylemişti. Ve yine birkaç hafta sonra 23 Nisan'da Lenin aynı konu üzerinde durarak, "Geriliğimiz bizi ileri itti ve eğer diğer ülkelerinin ayaklanan işçilerinin güçlü desteğiyle karşılaşıp kadar dayanamazsak yok olacağız" (3)

Lenin, Mart 1919'da da aynı temel sorunu vurgulayarak şunları söyler: "Biz yalnızca bir devlette değil, bir devletler sisteminde yaşıyoruz ve Sovyet Cumhuriyeti'nin herhangi bir zaman dilimi için emperyalist devletlerle yan yana var olması tasavvur edilemez bir şeydir. Sonunda biri ya da öteki muzaffer olmak zorundadır." (4)

Bütün bunlar hiçbir biçimde Lenin'in "panik halinde" olduğunu, bir "özgüvensizlik" krizine yakalandığını, Ekim Devrimi'nin "iç gücüne olan güvenini kaybettiğini" veya tarihsel olarak "yanıldığını" göstermemektedir. Lenin, Ekim Devrimi için endişe verici koşulların yaşandığı bir dönemde o soğukkanlı gerçekçiliğiyle devrimci Marksist açıdan çok iyi bilinen bir gerçeği ortaya koymaktaydı.

Lenin, uluslararası durumun görece barışçıl bir hal aldığı sonraki dönemde de (20'lerin başı) soruna temel olarak aynı perspektiften bakar: "Savaş arenasından barış arenasına" geçmiş olsalar da savaşın tekrar geleceğini unutmamaları gerek-

tiğini; kapitalizmle sosyalizm yan yana durdukça barış içinde yaşayamayacaklarını; sonunda ya birinin, ya da ötekinin muzaffer olacağını belirterek, “Ya dünya kapitalizminin ölümü, ya da Sovyet Cumhuriyeti’nin ölümü üzerine bir ölüm ilanı okunacaktır. Şu anda savaşa yalnızca ara vermiş durumdayız” der. ⁽⁵⁾

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere, Lenin, Ekim Devrimi’yle dünya devrimi arasındaki ilişkiyi bir ölüm kalım sorunu olarak görmektedir.

Durumun belirli bir denge kazandığı bir zaman diliminde de Lenin’in dünya devrimine ilişkin temel düşüncelerinde bir değişiklik olmaz. 1921’deki Komüntern 3. Kongresi’nde Lenin, sosyalist cumhuriyetin kapitalist kuşatma altında varlığını, kısa bir zaman dilimi için sürdürmesini olanaklı kılan, aşırı derecede güvenilir ve kararsız bir dengenin yaratıldığını belirttiikten sonra şunları söyler:

“Bizim için açıktır ki, uluslararası dünya devriminin yardımı olmaksızın, proleter devriminin bir zaferi olanaksızdır. Devrim öncesinde bile, sonrasında olduğu gibi, devrimin diğer geri ülkelerde ve daha yüksek derecede gelişmiş ülkelerde, ya acilen ya da çok yakında meydana geleceğini, aksi takdirde yok olacağımızı düşündük. Bu kaniya rağmen Sovyet sistemini her koşul altında korumak için elimizden geleni yaptık, çünkü biliyoruz ki, yalnızca kendimiz için değil, aynı zamanda uluslararası devrim için çalışıyoruz.” ⁽⁶⁾

Rus devrimini Avrupa sosyalist devriminin başlangıcı olarak gören Lenin, yine aynı kongrede Ekim Devrimi’nin anlamına ve bu devrimle dünya devrimi arasındaki bağlantıya ilişkin Bolşevik bakış açısını şu sözlerle ifade eder:

“Uluslararası devrimi başlattığımızda onun gelişiminin önü-

ne geçebileceğimize inandığımız için değil, bazı koşullar bizi buna ittiği için harekete geçtik. Şöyle düşünüyorduk: Ya uluslararası devrim yardımımıza gelir, bu durumda zaferimiz kesinleşmiş olur; ya da yenilgi ihtimalinde bile devrim davasına hizmet etmek ve diğer devrimlere yardım etmek düşüncesiyle mütevazı devrimci görevimize devam ederiz. Uluslararası dünya devriminin desteği olmadan proleter devrimin zafere ulaşmasının imkânsız olduğu bizim için çok açıktı. Devrimden önce de, sonra da şöyle düşünüyorduk: Ya hemen, en azından kısa bir zaman içinde başka ülkelerde devrim patlak verirdi, ya da yok olurduk. Bu inancımıza rağmen, Sovyet sistemini her ne pahasına olursa olsun bütün koşullar altında korumak için elimizden geleni yaptık. Sadece kendimiz için değil, uluslararası devrim için de çalıştığımızı biliyorduk.”⁽⁷⁾

Lenin döneminin devrim, enternasyonalizm ve sosyalizm anlayışı böyle bir şeydi ve henüz kimsenin aklına, tarihin ilk muzaffer proletarya devriminin ve onun yarattığı işçi devletinin derin bir bürokratik yozlaşmaya uğrayabileceği ihtimali ve bürokratik bir ucubenin komünizmin alt aşaması, yani “nihai” veya “bütünsel zaferine ulaşmış” bir “sosyalizm” örneği olarak gösterilebileceği gelmiyordu...

“TEK ÜLKEDE SOSYALİZM”İN İCADI!

Sonra “bir gün” Stalin ve Sovyet bürokrasisi –hiç de tesadüfi olmayan bir biçimde–sosyalizmin, hem de “tamamlanmış” haliyle, geri Rusya’nın sınırları içinde kurulabileceğini keşfettiler ve bunu bir “teori” haline getirerek dünya işçi sınıfına ve tüm dünyadaki devrimcilere dayattılar. Oysa böyle “enteresan” bir teori, (bazı istisnalar dışında) ne ilk kuşak Marksistlerin, ne de

Ekim Devrimi'ni gerçekleştiren Bolşevik önderlik ve onların çeşitli renklerden Marksist çağdaşlarının aklına gelmişti!

Ancak bu “teoriyi” Lenin’in ölümünden (Ocak 1924) kısa bir süre sonra (1924 Sonbaharı) ortaya atan Stalin, aynı yılın ilkbaharında “Leninizmin Temelleri” adlı, daha sonra dolaşımdan kaldırılan (!) derlemesinde şunları yazmıştı:

“Ne var ki, tek bir ülkede, burjuva iktidarının devriliş proletarya iktidarının kurulması sosyalizmin tüm zaferinin kesin olarak sağlandığı anlamına gelmez. Sosyalizmin temel ödevinin, yani sosyalist üretimin organize edilmesinin gerçekleştirilmesi gereklidir. İleri ülkelerin, proletaryalarının birlikte gösterdikleri çaba olmaksızın bu ödev yerine getirilebilir mi; sosyalizmin tek bir ülkede nihai bir zafer kazanması sağlanabilir mi? Hayır sağlanamaz. Tek bir ülkenin çabalarının burjuvaziyi yıkmaya yettiğini devrimimizin tarihi bize öğretti. Ancak sosyalizmin nihai zaferi için, sosyalist üretimin örgütlenmesi için tek bir ülkenin çabalarının yeterli olmadığı görülüyor—hele de bu ülke bizimki gibi bir köylü ülkesiyse; bunun için birçok ileri ülkenin birleşmiş çabalarına gerek vardır.”⁽⁸⁾

Metin çok dikkatli incelendiğinde bazı ince “kaçış” yollarının arandığı anlaşılrsa da Genel Sekreter hâlâ gerçek bir “Marksist-Leninist” olarak görünme çabası içindedir. Zaten daha sonra Stalin bu sözleri Troçkizmle mücadelenin gereği olarak, o günün koşullarında söylediğini açıklar! Yani tek bir ülkede sosyalizmin nihai zaferinin imkânsızlığıyla ilgili sözleri Stalin’in Marksist teori konusundaki bilinen bayağılığının ve oportünizminin bir eseridir!

Birkaç ay sonra Stalin, “Leninizmin Sorunları” adlı “eserinde” başka şeyler söylemeye başlar ve bunun ardından Rusya’nın

kendi güçleriyle **tamamlanmış** bir sosyalizmi kurabileceği iddiası, Buharin gibi bir teorisyenin de katkılarıyla, kısa sürede resmi ideoloji mertebesine ulaşır.

Marksizm açısından saçma sapan iddialar ortaya atan (mesela Marx'ın "eşitsiz gelişme"den haberdar olmadığı, gibi!) ve kısa süre önce ölmüş olan Lenin'i, onun bazı metinlerini bağlamından koparıp çarpıtma yoluyla suç ortağı haline getirmeye çalışan Stalin'in gerçekte el yordamıyla sürdürdüğü bu "teorik çaba", ünlü bir Marksistten azar işitmesine de yol açar: "O günlerde yapılan parti toplantılarından birinde Stalin, teorik iddialarını açıklamaya giriştiği zaman, ünlü Marksist bilgin Ryazanov, onun sözlerini yarı alaycı, yarı kızgın bir tavırla keserek, 'Yeter artık Koba, kendini gülünç hale sokma. Teori senin alanın değildir, bunu herkes biliyor!'" demişti. ⁽⁹⁾

İşin bu "trajikomik" tarafı bir yana, durum gerçekten ciddidir. Her şeyden önce o güne kadar, Rus devrimi bağlamında ne Lenin'in, ne de başka bir Marksist'in bu geri köylü ülkesinin sınırları içinde ve onun kaynaklarına dayalı, gelişmiş maddi, toplumsal ve kültürel temelleriyle tamamlanmış bir sosyalizmin (yani sınıfsız bir toplumun) inşa edilebileceğine dair tek bir sözü, iddiası, hatta iması olmamıştır. (Tabii, Stalin'in de!) Bu anlamda sosyalizm, Lenin için kaderi dünya devrimine bağlı, çok yakın olmayan bir gelecek hedefiydi. Rusya'daki imkânları bağlamında, dünya çapında büyük ölçüde gerçekleşmiş bir sınıfsız toplumun kastedilmediği her durumda "sosyalizm" kavramı, Lenin ve diğerleri tarafından bir proletarya devrimi, proletarya diktatörlüğü; kapitalizmden sosyalizme "geçiş toplumu" ve bir "inşa süreci" anlamında kullanılmıştır. Ayrıca bırakın "tek ülkede sosyalizmin" zaferini, Troçki dışında hiçbir Rus Marksisti,

Rusya'da burjuva demokratik bir "aşama" yaşanmadan işçi sınıfının iktidarı alabilmesinin ve bir sosyalist devrimin gerçekleşebilmesinin mümkün olabileceğini savunmamıştır. Zaten hem Troçki'nin "Sürekli Devrim" teorisi (1906), hem de Lenin'in "Nisan Tezleri" (1917) bu "vülger" Marksizmin diyalektik bir bakış açısıyla aşılmasının birer ürünüdür ki, Ekim Devrimi'nin gerçekleşmesini mümkün kılmıştır.

Stalinizmin gerici teorisinin dayanağı olarak kullandığı (Hani o Marx ve Engels'in bilmediği) "eşitsiz gelişme yasası"nın sağladığı imkânlar, SSCB'ye, daha doğrusu sonradan iktidarı ele geçiren bürokrasiye her nasılsa tek ülkenin sınırları içinde tamamlanmış bir sosyalizmi kurma imkânı verirken, aynı imkân başka ülkelerdeki devrimler söz konusu olduğunda geçerli değildir! Diğer ülkelerin devrimci süreçleri, bu bürokrasinin uygun gördüğü, mekanik biçimde sıralanmış tarihsel aşamalara, gelişmişlik ve olgunluk düzeylerine uygun biçimde ilerlemek zorundadır!

Eğer bu bağlamda evrensel bir yasadan söz etmek gerekirse, bu bir sosyalist inşa sürecinde son derece ciddiye alınması gereken ve kendini "dünya ekonomisi", "üretici güçlerin uluslararası karakteri" ve "dış koşullar" olarak dayatan "**eşitsiz ve bileşik gelişme**" yasasıdır. Yasanın her iki ögesi de kapitalizmin bütün tarihi boyunca evrensel bir bütünlük içinde hükümlerini icra etmişlerdir. Aksini düşünmek diyalektiğin geçerliliğini inkârdan başka bir anlam taşımaz. "Eşitsiz gelişme" geri bir köylü ülkesi olan Rusya'da proletaryaya, iktidarı gelişmiş Avrupa ülkelerinden önce ele geçirme imkânı sağlamış olsa da, "bileşik gelişme" bu devrimin geleceğini gelişmiş ülkelerin proletaryalarının devrimine bağlamaktaydı.

EL YORDAMIYLA VE

“KAPLUMBAĞA HIZINDA” SOSYALİZM,,!

Gerçekte bilimsel bir düşünce faaliyetinin eseri olmayan ve “el yordamıyla” ilerleyen Stalinist teori, işe, Marksizmin daha en baştan başlayarak (“Alman İdeolojisi”, Komünist Manifesto...) ısrarla vurguladığı “dış koşullar” ve “dünya ekonomisi” gerçeğini reddederek başladı. Marksizm dışı bu yeni “sosyalizm” fikri Troçki’ye göre şöyle bir anlayışın tutsağı idi:

“Doğal zenginliklerin varlığı, Sovyetler Birliği’ne kendi coğrafi sınırları dahilinde sosyalizmi inşa etme imkânını sunar... Gerçekte bu yeni teori şu somutlukta bir düşünceler sistemini toplumsal bilinçle zorla kabul ettirmenin arayışı içindedir: Devrim nihai olarak tamamlanmıştır; toplumsal çelişkiler giderek zayıflayacaktır; kulak (zengin köylü) sosyalizm tarafından yavaş yavaş asimile edilecektir; dış olaylardan bağımsız olarak, genelinde düzenli ve barışçıl bir evrim yaşanacaktır...”⁽¹⁰⁾

Rusya, kendi sınırları içindeki tamamlanmış sosyalizme, Buharin’in savunduğu üzere “kaplumbağa hızında” ilerleyecekti. Bu yeni teoriyi temellendirme girişiminde bulunan Buharin kendinden emin bir edayla şöyle diyordu: ‘Ülkemizdeki sınıf farklılıkları ve teknik geriliğimiz bizi yenilgiye sürüklemeyecektir; bizzat bu teknik sefalet temeli üzerinden sosyalizmi inşa edebiliriz; bu sosyalizmin büyümesi çok yavaş olacak, kaplumbağa hızıyla ilerleyeceğiz, ama yine de sosyalizmi kuracağız, ve hatta tamamlayacağız.’⁽¹¹⁾ Buna karşı çıkan muhalefet, iktidar hizbine daha pek çok şeyin yanı sıra “dış koşullar” ve “dünya ekonomisi” gerçeğini hatırlatmaktaydı. Muhalefet, Nisan 1926’deki genişletilmiş bir Merkez Komitesi toplantısında “kaplumbağa hızında sosyalizm” teorisine karşı “dış koşulları”

hatırlatan bir değişiklik önergesi sundu. Önergede, “Kapitalizmle kuşatılmış durumdayken keyfi olarak kararlaştırdığımız bir hızda sosyalizme doğru ilerleyebileceğimizi sanmak köklü bir yanılıdır. Sosyalizme doğru ilerleme sanayimizle gelişmiş kapitalist sanayi arasındaki ... mesafenin artması değil, giderek açık ve somut olarak kısılması halinde garanti altına alınabilir” denilmekteydi. ⁽¹²⁾

Muhalefetin “tek ülkede sosyalizm” teorisine saldırdığını fark eden Stalin, ülke içi kuruluşun hızını uluslararası koşullara bağlayan bu önergeyi kesin olarak reddetti. Rusya’nın “sonsuz kaynakları” fikriyle büyünmüş Stalin’in muhalefete cevabı şuydu: “Her kim bu noktada uluslararası etkeni devreye sokmak ister, meselenin nasıl konulduğunu anlayamamıştır ve, ya kavrayışsızlığı nedeniyle ya da bilinçli bir karışıklık yaratma arzusuyla tüm kavramları bulandırmaya çalışmaktadır.” ⁽¹³⁾

Gerçekte ise sorun, Stalin’in “kendi teorisi” konusundaki kafa karışıklığından kaynaklanmaktaydı. Bu nedenle bir süre sonra yapılan 15. Parti Konferansı’nda (Kasım 1926) Stalin’in “uluslararası etken” konusunda fikir değiştirdiği görülür ve Parti Konferansı, “Gelişmiş kapitalist ülkelerin sınai düzeyini görece asgari bir sınırdan ifadesini bulacak tarihsel bir mühlet zarfında yakalamanın ve daha sonra bu düzeyi aşmanın” ⁽¹⁴⁾ zorunluluğunu kabul eder. Daha önce varlığı reddedilen ve öne sürenlerin “kavrayışsızlık” ve “kavramları bulandırmakla” suçlandığı “uluslararası etken” bu defa, Troçki’nin deyişiyile, kendisinden “batıl bir korku” duyan bürokrasiyi tutsağı haline getirir ve böylece sekiz ay gibi bir süre içinde Stalinist teorinin bu ilk ve en net versiyonu tasfiye edilmiş olur!

Ağır baskı altındaki muhalefetin, 1927 Mart’ında illegal ola-

arak dağıttığı bir belgede sosyalizmin kapitalizmi her alanda aşmak zorunda olduğunu belirtilerek şu görüşlere yer verilir:

“Ancak bugün yapılması gereken, genel olarak kapitalizmle sosyalizmin karşılaştırılması değil Almanya, İngiltere ve ABD’ye göre Sovyetler Birliği’nin ekonomik gelişmesinin nasıl olacağıdır. ‘Asgari bir tarihsel mühlet’ten söz etmekle ne kastediliyor? Önümüzdeki beş yıllık dönemlerde Batı’nın gelişmiş ülkelerinin düzeylerinin oldukça gerisinde kalacağız. Bu dönem zarfında kapitalist dünyada neler olup bitecek? (...) Bu ülkelerin, onlarca yıl sürebilecek bir refah dönemine tanık olabileceklerini kabul edersek, geri ülkemizde sosyalizmden söz etmek acınası bir bayağılık olur. Bu durumda yaşamakta olduğumuz çağı, kapitalizmin çöküş çağı olarak değerlendirmiş olmakla baştan sona yanıldığımızı kabul etmemiz gerekirdi. O zaman Sovyet Cumhuriyeti, Paris Komünü’nden sonra gelen, ondan daha geniş ve daha olgun bir proletarya diktatörlüğü deneyi olurdu sadece, ama işte o kadar... ancak uluslararası devrimin bir halkası olarak gördüğümüz Ekim Devrimi’nin anlamını ve içinde bulunduğumuz çağın değerlerini bu kadar kararlı bir biçimde yeniden gözden geçirebileceğimiz derecede ciddi nedenlere sahip miyiz acaba? Hayır!(...) Yeniden inşa dönemlerini [savaştan sonra]... büyük ölçüde tamamlamış bulunan kapitalist ülkeler, tüm eski ulusal ve uluslararası çelişkileriyle, üstelik daha genişlemiş ve çok daha şiddetlenmiş biçimlerde yüz yüze gelmiş bulunuyorlar. Ve işte proleter devriminin temeli budur. Sosyalizmi inşa etmekte olduğumuz bir gerçektir. Bütün, parçadan daha büyük olduğuna göre devrimin Avrupa’da ve dünyada hazırlanmakta olduğu da daha kesin bir gerçektir. Parça ancak bütünle birlikte kazanabilir. (...) Avrupa proletaryasının iktidarı fethetmesi için

gerek duyduğu süre, Avrupa ve Amerika'yı geçmemiz için bize gereken süreden daha kısadır... Biz bu arada gelişmiş kapitalist ülkelerle kendi ülkemiz arasında mevcut olan emek verimliliği farkını sistematik biçimde azaltmaya çalışmalıyız. Ne denli ilerlersek, düşük fiyatlar yoluyla müdahalelerin, dolayısıyla da askeri bir müdahalenin tehlikesinden o denli korunmuş oluruz... İşçilerin ve köylülerin yaşam koşullarını ne denli yükseltirsek, Avrupa'da proleter devriminin hızlanmasını o ölçüde kolaylaştırırız. Ve bu devrim bizi dünya teknolojisiyle daha çabuk zenginleştireceğinden, Avrupa ve dünya sosyalizminin bir unsuru olan sosyalist inşamız daha da gelişecek ve sağlamlaştıracaktır.”

(15)

Bu satırlar, muhalefetin dünya devrimi anlayışıyla Sovyetler Birliğinde sosyalizmin inşası sorunu arasındaki bağlantının afaki, maceracı, hatta “çılğınca” bir takım fikir veya projelere dayanmadığını bir kez daha göstermektedir. Ancak Stalinist bürokrasinin SSCB’de tamamlanmış bir sosyalizm konusunda temelsiz bir “özgüveni” ve gerçekten “çılğınca” fikirleri vardır. Bu nedenle muhalefetin bu uyarıları Troçki’nin belirttiği üzere, partiden ihraçlar ve tutuklamalarla cevaplanır!

LENİN’İ İSTİSMAR ETMEK

Burada, yukarıda da belirtildiği üzere Stalin ve bürokrasinin, Lenin’i de suçlarına ortak etmek amacıyla onun sözlerinin anlamlarını değiştirerek “tahrif” etme taktiğine de kısaca değinmek gerekiyor.

Stalin, “Tek ülkede sosyalist bir ekonominin inşası” sorunu- nu Lenin’in ilk kez 1915’in sonunda dile getirdiğini ileri sürdü. Lenin, 1915’te şunları söylemişti:

“Eşitsiz ekonomik ve politik gelişme kapitalizmin mutlak bir yasasıdır. Buradan, sosyalizmin zaferinin, birkaç, hatta bir tek kapitalist ülkede olanaklı olduğu sonucu çıkar. Kapitalistleri mülksüzleştiren ve ülkesinde *sosyalist üretimi örgütleyen* bu ülkenin muzaffer proletaryası, öteki ülkelerin ezilen sınıflarını yanına çekerek bu ülkelerde kapitalistlere karşı ayaklanmalara yol açacak, hatta gerekirse sömürücü sınıflara ve onların devletlerine karşı askeri güçle harekete geçerek, kapitalist dünyanın geri kalan bölümüne karşı ayaklanacaktır.”⁽⁴⁶⁾

Stalin ve Stalinistler tarafından “dolandırıcılık” amacıyla kullanılmak istense de Lenin’in “sosyalizmin zaferinin olanaklılığına” ve “sosyalist üretimin örgütlenmesine” ilişkin sözlerinin politik olarak zafere ulaşmış bir proletarya devrimiyle, bir proletarya diktatörlüğünün kurulmasıyla, ekonomik ve toplumsal olarak da kapitalizmden sosyalizme “geçiş toplumu” ile ilgili olduğunu hem metinden, hem de Lenin’inin konuya ilişkin diğer sözlerinden anlamak hiç de zor değildir. Nitekim Troçki de bu konuda şunları söyler:

“Lenin’in düşündüğü neydi? Yalnızca bir proletarya diktatörlüğünün kurulması anlamında sosyalizmin zaferinin, ilkin, tam da bu olgu nedeniyle kapitalist dünyayla karşı karşıya gelecek olan tek ülkede olanaklı olacağıydı. Proleter devlet bir saldırıya karşı koyabilmek ve bir devrimci saldırıya girişebilmek için ülkesinde ‘sosyalist üretimi örgütlemek’ zorunda kalacaktır, yani kapitalistlerden aldığı fabrikaların çalışmasını örgütlemek zorunda olacaktır. Hepsi bu. Böyle bir ‘sosyalizmin zaferi’ görüldüğü gibi önce Rusya’da başarıldı ve ilk işçi devleti kendini dünya müdahalesine karşı savunmak için her şeyden önce ‘ülkesinde sosyalist üretimi örgütlemek’ ya da ‘sürekli olarak

sosyalist tipte' tröstler yaratmak zorundaydı. Tek ülkede sosyalizmin zaferiyle, Lenin sonuç olarak kendi kendine yeten bir sosyalist toplum hayali-ve geri bir ülkede- kurmadı, ama çok daha gerçekçi bir şeyin, yani varlığının ilk dönemleri boyunca Ekim Devrimi'nin başardığı şeyin hayalini kurdu.”⁽¹⁷⁾

Troçki, Lenin'in, bu sözleriyle (1915'te) zaten Rusya'da değil, Avrupa'da bir sosyalist devrimi kastettiğini belirtir. Üstelik bu sözlerin Gelişmiş Batı Avrupa'da dahi tek bir ülkenin sınırları içinde “kendine yeterli bir sosyalizmi” işaret etmediği de açıktır. Gelişmiş kapitalist Avrupa için geçerli olanın Rusya için de haydi haydi geçerli olduğundan kuşku yoktur. Troçki, Lenin'in sözlerinin, Stalin'in iddia ettiği üzere Rusya bağlamında “tek ülkede tamamlanmış bir sosyalizm” düşüncesi içermediğini, sadece muzaffer bir sosyalist devrimi ve sosyalist üretimin örgütlenmesini işaret ettiğini kanıtlayan bir dizi alıntı daha yapar: Lenin 7 Ocak 1918'de savaş ve barış üzerine tezlerinde “Rusya'da sosyalizmin zaferi için, en azından birkaç aylık belli bir dönemin gerekliliği...”nden söz eder.⁽¹⁸⁾ Yine Lenin bir başka yerde “Eğer diyelim devlet kapitalizmi ülkemizde altı ay içinde kurulabilseydi, bu, muazzam bir başarı ve bir yıl içinde sosyalizmin kesinlikle kurulacağına ve yenilmez olacağına dair en sağlam garanti olurdu.”⁽¹⁹⁾

Lenin'in “sosyalizmin zaferine-kurulmasına” ilişkin verdiği süreler (“birkaç ay”, “altı ay”) sözü edilenin tamamına erdirilmiş, “bütünsel zaferine ulaşmış” bir sosyalizm olmadığını açıkça göstermektedir. “Birkaç ay” içinde (veya belki biraz daha uzun bir sürede) yapılacak olan, “sınıfların ortadan kaldırıldığı, kent ve kır arasındaki çelişkinin bertaraf edildiği” ve böylece “devletin büyük ölçüde sönmüldüğü” bir toplumun kurulması değil,

“proleter devletin elindeki imalathane ve fabrikalarda üretimin yeniden ayağa kaldırılmasının ve böylece ürünlerin kent ve kır arasında değişime sokulması olanağının temin edilmesi”dir. Yani bu sözler, çökmüş üretimin toparlanması ve sosyalist bir ekonomi yolunda “ilk tedbirlerin” alınmasının yanı sıra, esas olarak bir proletarya diktatörlüğüne ilişkin adımlarla ilgilidir. İşin asıl maddi-üretici ve toplumsal içeriğine gelince, Lenin, geri Rusya’nın “sosyalizmin kesin kuruluşundan” ve “nihai zaferinden” henüz çok uzak olduğunun bilincindedir. Bu nedenle 29 Nisan 1918’de Sovyet Hükümeti’nin Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi’ne raporunda “Çok daha gelişmiş olacak gelecek neslimizin sosyalizme tam bir geçişi başaracağını ummak çok zordur.” der ⁽²⁰⁾

Yine Lenin. 3 Aralık 1919’da Komünler ve Arteller Kongresi’nde şunları söyler: “Biliyoruz ki, şu anda sosyalist bir düzen kuramayız. Eğer çocuklarımız ve belki de torunlarımız bunu kurabilirlerse iyi olur.” ⁽²¹⁾

Sosyalizm konusundaki bütün bu açıklığa rağmen Lenin’in sözlerini çarpıtmaya devam eden Stalinist bürokrasi “tek ülkede sosyalizm” sözde teorisine bir başka desteği de Lenin’in ölümünden sonra yayımlanmış ve taslak halindeki “Kooperatifçilik Üzerine” adlı makalesinden bulmaya çalışır. Lenin’in dediği şudur:

“İşin doğrusu, tüm büyük üretim araçları üzerinde devlet iktidarı, proletaryanın ellerindeki devlet iktidarı, bu proletaryanın milyonlarca küçük, minik köylüyle ittifakı, köylüler karşısında proletarya önderliğinin güvenliği; eskiden sadece tüccarlar olarak gördüğümüz ve belli bir açıdan aslında NEP altında şimdi bile böyle görme hakkına sahip olduğumuz kooperatifler,

yalnız kooperatifler için gerekli olan her şey bunlar değil midir, tam bir sosyalist toplumu kurmak için gerekli olan her şey bunlar değil midir? Bu henüz bir sosyalist toplumun kurulması değildir, ama bu kuruluş için gerekli ve yeterli olan her şeydir.”⁽²²⁾

Diğer Stalinist tahrifatlardaki yöntem burada da geçerlidir. Pasajlar, Lenin’in sosyalizme ilişkin temel düşüncesinden koparılarak, bir takım sözcükler üzerinden çarpıtılmak istenmektedir Lenin’in tamamlanmış bir sosyalizmden anladığıyla Stalin’in anlatmak (yutturmak) istedikleri arasında dağlar kadar fark vardır. Troçki’nin de vurguladığı üzere Lenin’in “sosyalizmin kuruluşu için gerekli ve yeterli koşullar” diyerek anlatmaya çalıştığı şey, “Sovyet rejiminin önkoşullarını... temel alarak, yeni sınıf kalkışmaları olmaksızın, atomize olmuş ve dağınık köylü girişimleri arasından hangi yollar ve araçlarla sosyalizme ulaşılacağı” ile ilgilidir. Yine Troçki’nin vurguladığı üzere “Makale tümüyle küçük özel meta ekonomisinden kolektif ekonomiye geçişin *sosyo-örgütsel* biçimlerine adanmıştır, bu geçişin *maddi-üretici* koşullarına değil.”⁽²³⁾ Lenin’in saydığı bütün “gerekli ve yeterli” koşullara rağmen “Bu henüz bir sosyalist toplumun kurulması değildir” kaydını düşmesinin nedeni, bu koşulların temelde tümüyle “politik” koşullar olmasıdır. Lenin, Troçki’nin de belirttiği üzere, tamamlanmış bir sosyalist toplumun kurulmasının “maddi-üretici” temellerini oluşturacak olan koşullardan; yani uluslararası anlamda gelişmiş bir kapitalizmden daha ileri bir teknolojik temelden, daha yüksek bir emek verimliliğinden ve sonuç olarak üretici güçlerin çok yüksek bir gelişmişlik düzeyinden söz etmemektedir.

Lenin’in “sosyalizmin uzaklığına” ilişkin diğer saptamaları da bu maddi-üretici koşulların yokluğundan ve onun sosyalizm

anlayışından kaynaklanır. Aksi halde Lenin'in, kapitalizmden daha geri bir ekonomik temelde, burjuva bölüşüm kurallarına dayalı bir yokluk-yoksunluk ekonomisini, (hatta işlerin görece yolunda olduğu daha rahat bir dönemde oluşabilecek daha uygun ekonomik koşulları); sınıfların ve bu bağlamda sönmölenmek yerine giderek güçlenen bürokratik bir devletin varlığını, peşinen "tamamlanmış bir sosyalizm" veya "sosyalizmin bütünsel zaferi" olarak tanımlaması mümkündür!

Lenin'in düşüncesinde bu tür bir "sosyalizmin" en ufak bir izine rastlanmaz.

KAPLUMBAĞA HIZINDAN YILDIRIM HIZINA: DÖRTNALA SOSYALİZM!

"Tek ülkede sosyalizm" projesi dahilinde "dış etkenin" kabul edilmesi "kaplumbağa hızıyla sosyalizm" stratejisinden vazgeçilmesine yol açtı. Bu bağlamda, başka ciddi sorunların, tehlikelerin de farkına varıldı! Daha önce "zenginleşin!" (Buharin) sloganı ve hatta bir dönem toprakta özelleştirme niyetiyle (Stalin) teşvik edilmek istenen, daha sonra başlattıkları ürün ambargolarıyla şehirleri açlık tehlikesiyle yüz yüze bırakan zengin köylülüğün (kulakların) tasfiyesine karar verildi. (1929) İktidarın açıklamalarına göre tarım kesiminde durum feciydi! Oysa muhalefetin daha önce köylülük ve sanayileşme-tarım ilişkileri sorunuyla ilgili ısrarlı uyarıları bürokrasi tarafından "köylü düşmanlığı" suçlamasıyla reddedilmişti. Son derece hayati sorunlar karşısında "sürekli çark eden ve bunların teorisini iş işten geçtikten sonra üreterek, salt idari reflekslerle davranan" bir hizbin ekonomik ve toplumsal konulardaki anlayışı, yani zamanında ve gerçek bir plan temelinde yapılmayan müdahalelerin acı ve

kanlı sonuçları ve yol açtığı ekonomik israf ve yıkımlar SSCB tarihinin en kritik yıllarını kapsadı. İktidar hizbi, muhalefetin kır-şehir dengesini sağlayabilecek güçlü bir plan ve hızlı sanayileşme önerilerini o güne kadar Rusya için birer lüks ve hayal olarak görmüştü. Mesela Stalin için Dnyeperstroy hidroelektrik santralini kurmanın, bir mujik (köylü) için inek yerine gramofon satın almakla eş anlamlı olacağını söylemişti! Muhalefeti “köylü düşmanlığı” ile suçlayan (Meşhur “Troçkizm köylülüğün düşmanıdır!” efsanesi!) iktidar hizbi, korku ve panikle, “kollektifleştirme” adı altında, çok ağır ekonomik zararlara da yol açan, tarihteki en büyük köylü kıyımlarından birini gerçekleştirdi. Ancak bütün bunlar bürokrasinin “tek ülkede sosyalizm” anlayışında herhangi bir değişikliğe neden olmadı. Aksine, kulakların “idari yöntemlerle” ortadan kaldırılması, burjuvazinin de geçmişte tasfiye edilmiş olması nedeniyle “sınıfların ortadan kaldırıldığı” iddiasına yol açtı. Bu ise “tek ülkede tamamlanmış bir sosyalizm” fikrinin doğruluğunun kanıtı sayıldı. Bürokrasiye göre sosyalizm “tamamlanmış” haliyle, yani Marksizme göre komünizmin eşiğine gelmiş (onun alt aşaması) bir “sınıfsız toplum” olarak SSCB’de kurulmuştu. Gerçekte ise Stalinist bürokrasi, zorunlu olarak, 60’lı yıllarda (22. Kongre. 1961) ardılarının ortaya attığı “reel sosyalizm” (olduğu kadarıyla sosyalizm!) tanımlamasına benzer, tamamen “nevi şahsına münhasır”, gerçeğiyle ilgisi olmayan bürokratik bir sosyalizm tanımı yapma noktasına gelmişti. Ancak bu sosyalizmin bazı kusurları vardı! Ağustos 1935’te Komüntern’in (Yani Sovyet bürokrasisinin!) “Sovyetler Birliği’nde sosyalizmin nihai ve geri çevrilemez zaferinin ve proletarya diktatörlüğü devletinin çok yanlı güçlendirilmesinin tamamlandığını” ilan ettiği bir zamanda (Ka-

sım 1935) Stalin, Stahanovculara hitaben yaptığı konuşmada “Sosyalizm kapitalist ekonomi sistemini neden alt edebilir, etmelidir ve zorunlu olarak edecektir? Çünkü sosyalizm... daha yüksek bir emek verimliliğini sağlayabilir.” Yani bütün mesnetsiz böbürlenmelere rağmen Stalin de sosyalizmin zaferinden henüz gerçekleşmemiş bir olgu olarak söz etmektedir! Nitekim Troçki de Stalin’in bu sözleriyle “sosyalizmin kapitalizmi onun emek verimliliğinin üzerine çıktığında alt edeceğini” ifade ettiğini belirtir. (24)

Stalin, 1 Mart 1936’da Amerikalı gazeteci Roy Howard’a verdiği mülakatta Sovyet rejimini şöyle tanımlar: “Yarattığımız toplumsal örgütlenme bir Sovyet sosyalist örgütlenme olarak adlandırılabilir; henüz tamamlanmamış bir örgütlenme, ama kökünde sosyalist bir toplum örgütlenmesi.” Stalin burada da (Troçki’nin deyişiyle) “kasıtlı olarak belirsiz bırakılan bir tanımla” “henüz tamamlanmamış” bir sosyalizmden söz etmekte ve dolaylı bir biçimde sosyalizmin zaferi açısından temel bir eksikliği ortaya koymaktadır. (veya gizlemeye çalışmaktadır!)

Aynı sorun sınıfların ortadan kaldırılması ve sınıfsız toplum sorunu düzeyinde de ortaya çıkar. Bürokrasinin “sınıflar” konusundaki görüşleri de “kasıtlı bir belirsizlik” içerir. Bürokrasi, Sovyetler Birliği’nde sosyalizmin özünde gerçekleştiğini ilan eder. (25 Kasım 1936) Ancak gerçekte hâlâ sınıflar vardır! (Aslında hem vardır, hem de yoktur!) Ancak bunlar birbirine karşıt sınıflar değildir. Toplum artık birbirine dost iki sınıftan (işçiler ve köylüler) meydana gelmektedir. Bu elbette yeni bir “sosyalizm” tanımıdır. Stalin’e göre sosyalizm “dost” sınıflardan oluşan sınıflı bir toplumdur! Bu duruma, bürokrasinin toplumun üzerinde yer alan özerk bir güç haline gelmesini de eklediğimizde Sovyetler

Birliği'nde devletin, toplumsal çelişkilerin azalmasına paralel bir sönümlenme sürecine girmesi bir yana, giderek güçlenmesi, Komüntern açıklamasında olduğu gibi “çok yanlı güçlendirilmesinin” tamamlanması da kaçınılmaz hale gelir. Ortada, hem sınıfların var olduğu, hem de devletin giderek güçlendiği “bütünsel zaferine ulaşmış” Marx, Engels ve Lenin'in sosyalizmine alternatif bir “sosyalizm” vardır. Ve en önemlisi bu güçlü ve giderek de güçlenecek olan devletin varlığının temel nedeni, taraftarlarının çoğu zaman iddia ettiği üzere sadece emperyalizmin egemen olduğu bir “dış dünya”nın varlığı değil, (Zaten bu, Marksizm açısından “dünya devriminin” en temel gerekçesidir!) SSCB'nin toplumsal yapısıdır.

Bürokrasinin, birbiriyle çelişen ifadelerle bir çeşit sınıflı (ve güçlü bir devletin var olduğu) toplum olarak tanımladığı “sosyalizm” türünün, sık sık istismar edilmeye çalışılan Lenin'in düşünceleriyle de bir ilgisi yoktur. Sosyalizm Lenin'için de bir “sınıfsız toplum”dur. Lenin, Ağustos 1919'da “Sosyalizm nedir?” sorusunun cevabını “Sınıfların ortadan kaldırılmasıdır. Dolayısıyla köylölüğün yok olmasıdır, işçinin (işçi sınıfının) yok olmasıdır” diye verir. ⁽²⁵⁾

Yine Lenin Nisan 1920'de “İşçiler ve köylüler var oldukça sosyalizm gerçekleşmemiş demektir” der. ⁽²⁶⁾

Zaten Haziran 1918 tarihli birinci Sovyet Anayasası'nda da “Sosyalizm sınıfsız bir toplum olacaktır” ibaresi yer almaktadır. Diğer her konuda olduğu gibi bu konuda da Lenin'i bir Stalinist olarak göstermenin tarihsel gerçekle hiçbir ilgisi yoktur!

Marks ve Engels ve onların gerçek takipçilerine göre, tamamlanmış bir sosyalizm, yani çok yüksek derecede gelişmiş üretici güçler temelinde giderek artan bir bolluğun hüküm sür-

düğü, sınıfların tamamen ortadan kalktığı, artık bir baskı aygıtına ihtiyaç duyulmayan ve bu nedenle devletin sönmüldüğü bir toplum biçimi, kapitalizmin en gelişmiş halinden daha geri bir ekonomik-teknolojik gelişme düzeyi temelinde kurulamazdı. Böyle bir sosyalizm ancak **“yoksulluğun genelleşmesi ve eski rezilane işlerin tekrarlanması”** anlamına gelebilirdi. **Tarihsel** olarak daha ileri bir üretim ilişkileri düzeyinin, toplumsallaştırılmış mülkiyetin, çarlık dönemine oranla sağladığı çok büyük çaplı ekonomik ve kültürel gelişmelere karşın Sovyet ekonomisi, bir “dünya ekonomisi” temelinde yükselen, uluslararası bir sistem olarak gelişmiş kapitalizmi hiçbir zaman yakalayıp aşamadı. Aşması da mümkün değildi. Uluslararası bir sistem, ancak uluslararası bir düzeyde, ulusal sınırların çok ötesinde aşılabılırdi. Ayrıca, sermayenin emperyalizm döneminde ulaştığı merkezileşme ve yoğunlaşmanın, kapitalist üretimin toplumsallaşma düzeyinin sosyalizmin maddi temellerini oluşturduğu, onu mümkün kıldığı düşünüldüğünde, tamamlanmış bir sosyalizmin ulusal sınırlara sıkışmış daha geri üretici güçler temelinde gerçekleşmesi mümkün değildi. Sovyet ekonomisinin çoğu zaman bürokratik baskılar ve idari yöntemler nedeniyle büyük bir israf ve verimsizlik temelinde ilerleyen çelişkili, dengesiz ve nitelikten çok niceliğe, miktarlara dayalı gelişmesi, “kendi kendine yeterli” hale gelmesi bir yana onu, giderek artan oranda dünya ekonomisinin kaynaklarına ulaşma ihtiyacı ile karşı karşıya bırakıyordu. Kapitalist üretim tarzının en büyük çelişkisi olan, üretici güçlerin uluslararası karakteriyle ulusal sınırlar arasındaki uyumsuzluk, kapitalizmle ve arasındaki farklara rağmen Sovyet ekonomisi için de geçerliydi. Sosyalist üretim ilişkileri ve dış ticaret üzerindeki devlet tekeli, bürokrasinin bir

zamanlar zannettiği üzere, ulusal ekonomiyi, “uluslararası etkenden” ve “dünya ekonomisi” gerçeğinden muaf tutamıyordu. “Tek ülkede kapitalizm” nasıl mümkün değilse “tek ülkede sosyalizm” de mümkün değildi!

TEK ÜLKEDE SOSYALİZMİN ZAFERİ!

Stalin'in ve temsil ettiği idari gücün "fikirlerinin" Marksist bilimsel düşünce açısından bir kıymeti harbiyesi yoktu, ancak yine de sonunda Stalin ve Rus bürokrasisi kazandı. Gelecekte SSCB'nin yıkımına yol açacak olan bu uğursuz başarı elbette boşlukta oluşmadı. Zaten güçlü maddi-toplumsal temelleri olmasaydı bu çizginin, Rusya'nın içinde bulunduğu çok güç koşullara rağmen devrimci Marksizme, Leninizme ve Ekim Devrimi'ne karşı bir başarı kazanması mümkün değildi.

NEDEN?

Troçki'nin tanımıyla, bütün "büyük sorunlar karşısında bir dizi çelişkili zigzagdan" oluşan bir politik çizgiye sahip, öngörü yeteneğinden yoksun, "kendisini birçok kez bunaltmış gelişmelerin kaçınılmaz sonuçlarını hiçbir zaman görememiş" ve tutarsızlık içinde "sürekli çark etmiş ve bunların teorisini iş isten geçtikten sonra üreterek, salt idari reflekslerle davranmış" bir hizbin çok daha öngörülü ve yetenekli kadrolardan oluşan "Sol Muhalefet" karşısındaki başarısının nedenleri çokça tartışılmıştır. Troçki, bu konuda şunları söyler:

"Bu iddia, öngöründe en yeteneksiz parti hizbinin kendisinden daha basiretli bir grubu yenilgiden yenilgiye uğratarak ona

karşı sürekli zaferler kazanması gibi basit bir olguyla çelişirmiş gibi bir izlenim uyandırabilir. Akla kendiliğinden gelen böyle bir itiraz, ancak ussal düşünceyi politikaya uygulayan ve politikayı mantıksal bir tartışma veya bir satranç partisi olarak gören bir kişi için inandırıcı olabilir. Oysa politika bir çıkarlar ve güçler mücadelesidir, us yürütme mücadelesi değil. Önderliklerin nitelikleri, çatışmaların selameti açısından hiç önemsiz olmakla birlikte ne tek, ne de son tahlilde tayin edici etmenddir. Üstelik çatışan tarafların her biri, kendine uygun önderleri ortaya çıkartır.”⁽²⁷⁾

Gerçekten de öyle olmuş ve karşıdevrimci bürokrasi Stalin'in şahsında kendine en uygun lideri bulmuştur. Stalin hizbinin başarısının Lenin'in ve diğer Bolşevik önderlerin bir dizi hatasına ve özellikle de “demokrasi” konusundaki uygulamalarına bağlanması yaygın bir eleştiridir. Evet “demokrasiyi” her kapıyı açabilen bir anahtar kavrama veya “metafizik” bir olguya, ideale dönüştürdüğümüzde, sadece Stalinizm değil, Ekim Devrimi'nin kendisi de tarihsel olarak affedilemez, “antidemokratik” bir suça dönüşebilir! Ancak bize göre, “demokrasi” (Tabii, bizim için bir işçi demokrasisi) sorunu, Rus Devrimi bağlamında, bir soyutlama olarak değil, kendi maddi-somut koşulları içinde, yani “günü gününe” yaşanmış gerçek bir süreç olarak ele alınmalıdır. Böylece konuya “ahlaki” ve “saf ilkesel” temelde değil, öncelikle olması gerektiği üzere somut-maddi ve devrimci-politik temelde yaklaşma imkânı doğacaktır. Kısacası derdimiz, “demokrasi” sorununu önemsizleştirmek değil, gerçek yerine oturtmaktır.

Troçki, “bürokrasinin zaferinin” nedenleri üzerine şunları söyler:

“Ekim Devrimi’nin proleter doğası, ülkedeki belirli bir güçler ilişkisinin ve dünya konjonktürünün bir sonucuydu. Ama Rusya’daki sınıflar bizzat geri bir kapitalizmin ve çarlık barbarlığının bağrında oluşmuşlardı ve hiç de sosyalist devrimin isteklerini karşılamak üzere çağrılmamışlardı. Tam tersine, işte tam da bu nedenle, yani birçok yönden hâlâ geriliğini koruyan Rus proletaryasının, birkaç ay içinde yarı feodal bir monarşiden sosyalist diktatörlüğe tarihte eşi bulunmayan bir sıçrama yapmış olması nedeniyle gericilik bu proletaryanın saflarında kendi haklarını kaçınılmaz olarak dayatabilme imkânını elde edebilmiştir. Bu gericilik daha sonra gelişen çatışmalarda sürekli büyümüştür. Dış koşullar onun serpilip gelişmesine bereketli bir zemin sunmuştur. [Rusya’ya yönelik yabancı askeri saldırılar ve işgaller. y.n] Devrim Batı’dan hiçbir zaman doğrudan destek alamadı. Beklenen refahın yerine ülke uzun bir süre, yerleşen sefaletle tanık oldu. İşçi sınıfının en parlak temsilcileri ya iç savaşta öldüler, ya da bir miktar daha yükselerek kitlelerden kopuverdiler. İşte böylelikle, çok büyük güçler, umutlar, düşler dönemi yerini uzun bir yorgunluk, çöküntü ve devrimin sonuçlarına duyulan bir düş kırıklığı dönemine terk etti. ‘Halkçı gururun’ geri çekilmesinin ardından bir ikbal avcılığı ve korkaklık seli etrafı kapladı.

Beş milyon kişilik Kızıl Ordu’nun terhis edilmesi bürokrasinin oluşumunda hissedilir bir rol oynayacaktı. Muzaffer komutanlar yerel Sovyetlerde, ekonomide, okullarda kilit mevkilere gelirken, aynı zamanda ısrarla toplumun her alanına kendilerine iç savaşı kazandırmış olan rejimi taşıdılar. Böylelikle yavaş yavaş kitleler her yerde iktidara fiilen katılım imkânlarından uzaklaştırıldı...”⁽²⁸⁾

Elbette işçi sınıfının bağrında oluşan bu “gericilik olgusunun” toplumsal planda bir takım ciddi sonuçları oldu. Bu durum zorunlu olarak başvurulan NEP (yeni ekonomi politikası) ile birlikte “yeni bir yaşama özendirilen ve giderek cesurlaşan” kent ve kır küçük burjuvazisinde bir özgüven artışına yol açtı. Aynı özgüven artışı (Lenin tarafından da vurgulandığı üzere) varlığı ve hizmetleri zorunlu olarak kabullenilen eski çarlık bürokrasisinin kültürel etkisi altına girmiş olan genç komünist bürokraside de görüldü. Bunlar kendilerini “sınıflar arasındaki bir hakem” olarak hissetmeye ve bir tabaka olarak “özerkleşmeye” başladılar.

Aynı dönemde iç savaş, ekonomik çöküş ve ağır kıtlık nedeniyle işçi sınıfının en ileri kesimleri arasındaki dağılma ve çözülme de sürecin bu yönde ilerlemesi üzerinde etkili oldu. Lenin, Aralık 1921’de Bütün Rusya Sovyetleri Olağanüstü Kongresi’nde şunları söylüyordu:

“Sanayi proletaryası savaş, sefalet ve yıkım sonucu sınıfsızlaşmış bir hale gelmiştir; başka bir deyişle sınıf oluşundan çıkmıştır ve proletarya olarak varlığı sona ermiştir.”⁽²⁹⁾

Bu son derece olumsuz toplumsal-maddi durumun devrimin kaderi üzerinde derin etkileri oldu. Bu koşullarda proletarya diktatörlüğünün bir “parti diktatörlüğüne” dönüşmesi kaçınılmaz hale geldi. Bu durum bürokrasinin güç kazanmasını kolaylaştırdı.

Aynı şekilde uluslararası durum da Ekim Devrimi’nin ve Bolşeviklerin beklentilerine karşıt bir yöne girmişti. Önce geri çekilen devrimci dalga, daha sonra 1923’te Bulgar ayaklanmasının yenilgisi, Alman işçi sınıfının “zafersiz” geri çekilmesi, 1924’te Estonya’daki başkaldırının başarısızlığı, 1926 İngiltere genel

grevinin “haince tasfiyesi”, Polonyalı komünistlerin General Pilsutsky karşısında “tiksinti uyandırıcı” boyun eğişleri, 1927 Çin Devrimi’nin korkunç yenilgisi, sonra Almanya ve Avusturya’da meydana gelen ağır yenilgiler Sovyet kitlelerinin bir dünya devrimine güvenini yıktı. Kitlelerin güven kaybı, bürokrasi için güven artışı anlamına geliyordu. Troçki, bu süreci yukarıdaki örneklerle anlatırken, “Dünya işçi sınıfı ağır yenilgilere uğradıkça Sovyet bürokrasisinin kendine olan güveni o ölçüde artıyordu. Bu iki olgu arasında sadece kronolojik olarak değil, aynı zamanda nedensel ve karşılıklı bir ilişki de vardı, şöyle ki: Hareketin bürokratik önderliği proletaryanın yenilgilerine katkıda bulunuyor, yenilgiler ise bürokrasiyi güçlendiriyordu” der. ⁽³⁰⁾

Dönemin “kitle ruhuna” ilişkin anlatılanlar ve Stalin hizbinin Marksizm’de yeri olmayan tezlerinin ve sözde teorisinin yaygın ve kolayca kabul görmesinin, yukarıda anlatılan iç ve dış koşulların etkisiyle partide ve emekçi kitlelerde ortaya çıkan olumsuz değişiklikler, hayal kırıklıkları, umutsuzluk, yorgunluk ve genel bir kayıtsızlık sayesinde mümkün olduğunu göstermektedir. Bu noktada uluslararası devrimin geri çekilmesinin yol açtığı etkinin önemi tekrar tekrar vurgulanmalıdır. Dışarıda, başta ve özellikle Almanya olmak üzere devrimlerin, kalkışmaların yenilgisi Rus devrimine diğer ülkelerin proletaryalarından gelecek devrimci desteğe duyulan inancın zayıflaması ciddi bir moral bozukluğuna yol açmıştı. 1923’te Almanya’da beliren devrim ihtimali, Rusya’da umut dolu bir seferberliğe yol açmış, ancak Alman işçi sınıfının geri çekilmesi bu umudun yeniden sönmesine neden olmuştu.

Bütün bunlar parti kadroları, üyeleri ve kitleler içinde Rusya’nın kendi başının çaresine bakması gerektiği (ayrıca bakabi-

leceği) düşüncesini güçlendirmişti. Bu ruh hali (idari önlemlerle birlikte) muhalefetin uluslararası devrim ve sosyalizm konusundaki devrimci tezlerinin geniş bir alanda etkisizleşmesinin de nedeniydi. Giderek güçlenen ve özgüven kazanan milliyetçi bürokrasi ve onun siyasi temsilcisi Stalin, yayılan bu umutsuzluğun ve bunun ardından gelen kayıtsızlığın, “huzur” ve istikrar arayışının etkilerini kullanarak dış etmenlerden azade, gelişmiş “sınıfsız bir toplum”, yani tamamlanmış (komünizmin eşğine gelmiş) bir sosyalizm inşasının mümkün olduğu fikrini “psikolojik” olarak da kabul ettirmeyi başardılar. Bürokrasi, dünya devrimi ve gerçek bir sosyalizmin inşası açısından var olan bir dizi olumsuzluğu ve uluslararası proletaryanın yenilgilerini, kendi mutlak egemenliği için bir avantaja, “özgüvene” ve bir zafere çevirmeyi başarmıştı.

Çok kapsamlı ve ayrıca ele alınması gereken bir konu olsa da burada şu notu düşmemiz gerekiyor: Stalinizmin iddialarının aksine, aynı dönemde, var olan gerçekler karşısında devrimci Marksist, Leninist Bolşevik muhalefetin hiçbir şekilde gerçeklerden kopuk, maceracı, sağa sola saldırmayı öneren bir tutumu olmadı. Aksine, bu muhalefet, emperyalist çağın niteliğini ve dünya devriminin yeniden bir yükseliş yaşayacağını belirterek (gerçekten de yaşadı), şimdiki geri çekilme döneminde Rusya’da sağlam, gerçekçi ve planlı bir ekonomi politikası ve sanayileşme stratejisiyle sosyalist inşanın hızlandırılması, tarım-sanayi, kır-kent dengesinin ve işçi-köylü ittifakının korunması ve güçlendirilmesi yönünde öneriler sunmaktaydı. Kısacası Sol Muhalefet hiçbir zaman SSCB’nin bir dünya devrimine “feda edilmesini” istememiştir. Uluslararası Sol Muhalefet’in de temel politikası her zaman, bir işçi devleti olarak SSCB’nin em-

peryalizme karşı savunulması olmuştur. Ancak muhalefet için, dünya devrimin yükselişi ve bu yükselişe verilecek destek SSC-B'nin, bir işçi devleti olarak hayatta kalmasının da tek **devrimci** ve **gerçekçi** yoluydu.

BÜROKRASİNİN ATILIMI..!

Stalin'in ve temsilcisi olduğu Sovyet bürokrasinin tek ülkede **tamamlanmış** bir sosyalizmin kurulabileceği iddiası bu koşullarda ortaya çıktı. Ömrünün son yıllarını bürokrasinin giderek artan etkisine karşı mücadele, çare arayışları ve uyarılarla geçirmiş olan Lenin'in Ocak 1924'teki ölümü bürokrasinin "özerkleşmesine" hız vermekle kalmadı, aynı zamanda kendi maddi-siyasi-toplumsal konumuna uygun bir ideolojik-teorik "atılım" yapma fırsatını da verdi.

Troçki'ye göre, "Avrupa proletaryasının aldığı ilk büyük yenilgiler ve Sovyet ekonomisinin henüz oldukça mütevazı olan ilk başarıları, Stalin'i, 1924 sonbaharından itibaren Sovyet bürokrasinin tarihsel görevinin tek ülkede sosyalizmi inşa etmek olduğu fikrine sürükledi." (31) Dünya devriminin geri çekilmesi bürokrasiye büyük bir "teorik cesaret" ve "ileri atılım" imkânı sağlamıştı! Tek ülkede sosyalizm sözde teorisi bu bürokratik "özgüvenin" ifadesiydi. Troçki'ye göre "Bu teori tamamen bürokrasinin hislerine tercüman oluyordu. Bürokrasi sosyalizmin zaferinden söz ederken, aslında kendi zaferini anlıyordu." (32)

Troçki karşıtlığının Stalin'in bu noktaya gelmesinde önemli rolü olduğuna dair düşünceler de vardır. Ancak bunun etkisi ne olursa olsun, milliyetçi bürokrasinin maddi çıkarları bağlamında ortada somut bir ihtiyacın olduğu muhakkaktır; Troçki'nin devrimci-enternasyonalist düşüncelerine düşmanlığın gerçek

kaynağının bu olduğu açıktır. Stalin ve Sovyet bürokrasisinin, tamamlanmış, oturmuş bir egemenlik anlayışına taban tabana zıt, sadece dünya burjuvazisi için değil, kendi bürokratik siyasi-toplumsal çıkarları açısından da büyük tehlike oluşturan “Sürekli Devrim” stratejisini ve bunun temel unsurlarından biri olan somut bir “dünya devrimi” ve “enternasyonalizm” anlayışını reddetmesi bir zorunluluktur.

Küçük burjuva doğası itibariyle milliyetçi olan bürokrasi, ülkenin geleceğini ve “sosyalizmin zaferini” uluslararası devrimle bağlayan bir sosyalizm anlayışına hiçbir biçimde yakınlık duyamazdı. Ancak bir dünya devrimi sürecine paralel olarak ilerleyebilecek ve onun zaferi oranında tamamlanabilecek bir geçiş döneminin (sosyalist inşa) siyasi rejimi olarak gerçek bir “işçi demokrasisinde” (Sosyalizmin büyük ustalarının da belirttiği üzere) kendisine düşecek pay, hiçbir ekonomik-sosyal ayrıcalığı olmayan geçici bir konum ve sıkı bir denetim altında işçi sınıfına ve “silahlı işçilerden oluşan bir (yarı) devlete” **hizmetkârlıktan** başka bir şey olamazdı. Oysa devrimin rüzgârının yavaşlamaya başladığı bir süreçte, üstelik de bürokrasinin yüzlerce yıl boyunca egemen olduğu geri bir ülkede, toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullar, kendisine toplumun üzerinde yer alma ve son derece güçlü ve denetlenemez bir egemenlik imkânı sunmaktaydı. Bu nedenle Avrupa ve Asya’daki devrimci dalganın geri çekilmesi, yani Lenin ve Bolşevikler için ancak bir endişe nedeni sayılabilecek koşullar, bürokrasi açısından bir fırsata dönüştü. Üstelik bu yeni hedef ve çeşitli uygulamaları, proletarya enternasyonalizmiyle en küçük ilgisi olmayan bir milliyetçilikle, çarlar zamanından beri bürokrasinin iliklerine işlemiş “Büyük Rus milliyetçiliği” ve “büyük ve bölünmez Rus-

ya” fikri ile de uyumluydu. Lenin’in, ömrünün son demlerinde, özellikle “Gürcü Meselesi” (ulusal sorun) üzerinden, bu eğilimle ve başta Stalin olmak üzere, bu eğilimin başlıca temsilcileriyle mücadeleye girişmesi, “Büyük Rus şovenizmiyle” Sovyet Devleti’nin bürokratik yozlaşması arasındaki yakın ilişkiyi kavramasıyla ilgiliydi.

Bugün Rusya’da Alexandr Dugin’in temsil ettiği Avrasyacı “Ulusal Bolşevik” akımın kökenini oluşturan ve faşizm ile Bolşevizmin unsurlarını birleştirme iddiasındaki siyasi hareket ve ideolojinin (Ustryalovculuk-N.V. Ustryalov) tek ülkede sosyalizm anlayışına destek vermesi ve bu desteğin Stalin tarafından “bütün ideolojik ayrılıklara rağmen” olumlu karşılanması bir tesadüf değildi. Tek ülkede sosyalizm anlayışının kendine has gerici ittifaklar yaratması kaçınılmazdı.

LENİN’İN SORUSU: “YÖNETEN KİM, YÖNETİLEN KİM?”

İdeolojik ve politik plandaki ifadesini “tek ülkede sosyalizm” düşüncesinde bulan bürokratik egemenliğin başlıca güvencesi siyasi rejimin bürokrasi açısından olabildiğince “sağlam” ve “su sızdırmaz” bir hale getirilmesiydi. Bu nedenle bürokrasinin egemenliğine son verebilecek, Sovyetlere dayalı bir “işçi demokrasisi” ihtimalinin, işçi ve emekçi halk denetiminin ortadan kaldırılması ve amaca uygun bir siyasi rejimin tesis edilmesi gerekiyordu. Bu amaçla, hem ulusal, hem de uluslararası planda ekonomik, politik ve toplumsal olarak son derece olumsuz koşullar altında ayakta kalmaya çalışan, karşı karşıya kaldığı güçlükler ve zorunluluklar nedeniyle o dönem bir parti diktatörlüğüne dönüşmüş olan proletarya diktatörlüğünün kendini koruyabilmek amacıyla geçici bir süre için almak zorunda

kaldığı parti ve hizip yasakları vb. önlemler, Stalin ve bürokrasi tarafından yeni rejimin kalıcı ve “tartışılmaz” unsurları, hatta daha sonra “Leninizmin İlkeleri” haline getirildi. Devrimci önderliğin, uluslararası devrimin yeni bir yükselişine ve art arda yaşanan bir dünya savaşı, üç yıllık bir iç savaş ve emperyalist müdahale nedeniyle yaşanan çöküntüye son verecek yeterli bir ekonomik gelişmenin sağlanabileceği koşulların oluşturulmasına kadar dayanabilmek için aldığı (bazen hatalı) siyasi ve idari önlemler bürokrasinin iktidarı ele geçirmesinin birer aracına dönüştü. “Bolşevik kökenli” Stalinist hiziple çarlık kökenli bürokrasi arasında karşılıklı faydaya ve giderek (siyasi-kültürel) bütünleşmeye dayalı ilişki bu zeminde güçlendi.

Lenin, bürokrasinin “işlerin acemisi” komünist kadroları nasıl etkilediğini görmüş ve şu uyarıda bulunmuştu: “O halde eksik olan nedir? Komünist liderlerde neyin eksik olduğu çok açık: Kültür. Moskova’nın durumunu alalım: 4700 komünist lider ve dev bir bürokratlar kitlesi. Yöneten kim, yönetilen kim? Yönetenin komünistler olduğunun söylenebileceğinden çok şüpheliyim. Bence onların yönetildikleri söylenebilir.”⁽³³⁾

Lenin’e göre yenilgiye uğratılan sınıfın kültürü “çok düşük ve zavallı” olsa da yine de iktidarı alanların kültüründen, sorumlu komünist yöneticilerin kültüründen daha yüksekti. Kargaşaya son vermek ve uzman ihtiyacı başta olmak üzere pek çok nedenden dolayı iç savaştan bir süre sonra beş yüz bine yakın çarlık memuruna devletin çeşitli kademelerinde görev verilmek zorunda kalınmıştı. Bu gerçek düşünüldüğünde Lenin’in komünistlerden “okyanusta birkaç damla” olarak söz etmesinin nedeni daha iyi anlaşılır.

Lenin’in bürokrasiye karşı mücadelesinde vurguladığı ger-

çek, bir süre sonra en kötü sonuçlarını vermeye başladı. Troçki'nin de belirttiği gibi, yenilen sınıfın değersiz ancak daha üstün olan kültürü, yenenleri etkisi altına almıştı!

Stalin'in bir genel sekreter olarak (Ki, bu başlangıçta idari bir görevdi) parti aparatını denetim altına alması ve çok farklı amaçlarla oluşturulan ve görevi parti ve devlette devrimci ilkelerin uygulanmasını sağlamak olan bir kurumu (İşçi Köylü Denetimi Halk Komiserliği) tamamen bir idari denetim aracına dönüştürmesi Lenin için bir endişe kaynağı olurken, bürokrasi için hem Stalin'in yönelişi, hem de kendi geleceği açısından olumlu bir işaret ve giderek sağlam bir güvence oluşturuyordu. Ancak bürokrasinin eğilimleri ve Stalin'e duyduğu güven açısından çok önemli bir husus daha vardı: Stalin'in bütün eylemleri, üzerini ne kadar örtmeye ve aksini ne kadar iddia etmeye çalışırsa çalışsın, hem Rus ve dünya devrimine, hem de uluslararası proletarya ve Sovyet işçi ve emekçilerine karşı güvenizliğinin bir sonucu olarak, (Bürokrasinin temel ilkesi halka güvenmemektir!) Rusya gibi bir ülkenin ancak çarlıktan kalma geleneksel yöntemlerle yönetilebileceği inancını ortaya koyuyordu. Bu durumun giderek daha çok farkına varan Lenin, bilinçli ömrünün son dönemini bürokrasiye ve idarenin başındaki Genel Sekretere karşı uyarılar ve mücadeleyle (onu görevden alma hazırlığı da dahil) geçirmişti. Kısacası devrimin zorlukları bürokrasiye çok büyük kolaylıklar sağlamıştı. Devrim kaybettikçe, bürokrasi kazanıyordu.

YENİ DÜZEN, GERÇEK TEHLİKELER VE UYANIK DEVLET!

Bütün önemli sorunlar karşısında sürekli zigzaglar çizen dar kafalı bürokrasi, SSCB'nin gerçek gelişme potansiyellerinin ve

yetişmiş insan gücünün çok daha gerisinde, pek çok kere bunların yaratıcılığını, gelişmesini engelleyen, bir dönem fiziksel olarak imha eden bir ekonomik düzen kurdu. Bu demokratik değil, bürokratik bir merkezi planlamayla yürütülen, işçi sınıfına “sosyalizm inşası” gerekçesiyle Sovyet yasalarına aykırı çalışma koşullarının dayatıldığı, emek verimliliğinin düşük olduğu, çoğunlukla kalitesiz malların üretildiği (zellikle halkın ihtiyaçları bakımından), her zaman bürokratik devletin ihtiyaçlarını ön planda tutan, hemen her sorunun idari yöntemlerle zlmeye çalışıldığı, ancak her defasında yeni sorunlara yol açan ve milli gelirin büyük bir bölümünü yutan asalak ve hantal brokraasiyi giderek büyüten bir dzendi. Kötü alışma koşulları ve yoklukların yanı sıra siyasetten, devletin ve ekonominin-işyerlerinin denetiminden uzak tutulmaları, işçileri üretimlerinin sonuçlarına ilgisiz hale getiriyor, işten kaytarma, devamsızlık, sürekli iş değiştirme ve i göç gibi sorunlara neden oluyordu. Tüketim alanında yetersizlik ve kıtlıklardan muzdarip, pek çok toplumsal eşitsizliğin ve bürokratik ayrıcalığın (meşhur özel mağazalar, konut ve barınma imkanları, her türlü ayrıcalık vb...) hüküm sürdüğü, emekçiler arasında ancak darlıkta-yoklukta eşitliğin paylaşıldığı; ve en kötüsü de milyonlarca mahkmun çok ağır şartlarda, “gulag” adı verilen ve İçişleri Komiserliği’ne bağlı bir ceza-iş sistemi altında çalıştırılmasının da yer aldığı bu ekonomik düzen, pek çok reform çabasına rağmen SSCB yıkılana kadar gerçek anlamda kendini toparlayamadı. Sosyalizmin gerçekleştiği iddiasına karşın işçi sınıfından daha fazla çalışmasının ve fedakrlıkta bulunmasının istenmesi bu iddiayı boşa düşürüyordu. Çünkü tamamlanmış-gerçek bir sosyalizme daha çok çalışarak değil, çok yüksek bir teknolojik gelişme sayesinde-

de giderek daha az çalışarak ulaşılabilirdi. Üretim ve mülkiyetin sosyalist karakteri ile bölüşümün burjuva karakteri arasındaki çelişki ve bu çelişkinin ortaya çıkardığı eğilimler (Ki, bu bir “geçiş toplumunda” ancak çok yüksek bir ekonomik gelişmişlik ve bolluk temelinde, tamamlanmış bir sosyalizme doğru ilerledikçe azalacak zorunlu bir çelişkiydi.) var olan koşullar altında sosyalizmin nihai zaferinden ziyade, kapitalizmin restorasyonu tehlikesini işaret etmekteydi.

1930’larda, Stalinist bürokrasi tarafından kurulduğu ve tamamlandığı iddia edilen “sınıfsız toplum” ve “bütünsel zaferine ulaşmış sosyalizm” böyle bir şeydi. Gerçek manada bir sosyalizmin en önemli ölçütlerinden biri olan siyasi işlevlerin giderek toplumsal işlevlere dönüştüğü, yönetim işlerinin basitleşmesi nedeniyle herkesin birer “yönetici” haline gelmeye başladığı bir toplumsal yapı içinde “devletin giderek sönmelenmesine” dair hiçbir belirti yoktu. Aksine 1936’da bürokrasi, Molotov’un ağzından “sosyalist ekonominin kurulduğunu ve bu bağlamda sınıfların tasfiye edilmesi sorununun çözülmüş olduğunu” açıkladı. Ancak toplumun “komünizmin” eşğine geldiği bu şartlarda devletin “deli gömleğini” çıkarıp atması, bir işçi demokrasisinin de ötesinde bir baskı aracı olarak devletin sönmelenmeye başlaması gerekmez miydi? Aksine Sovyet devleti, bürokrasinin hâkimiyeti altında, bir işçi devletinin temelini oluşturan **Sovyetlerin** tamamen etkisizleştirildiği, giderek daha güçlü, baskıcı ve totaliter bir nitelik kazanmıştı. Lenin’in “Devlet ve Devrim” adlı eserinde tanımladığı, “silahlı işçilerden oluşan” proletarya devletinden, “yarı devlet”ten eser yoktu. Sorun elbette Molotov’un deyişiyle “bazı düşman öğeler, minik spekülâtörler, devlet ve kolhoz mallarını har vurup harman savu-

ranlar, anti sovyetik dedikodu yayıcılar” değildi. Gerçi Molotov, bunların varlığının diktatörlüğün güçlendirilmesi ihtiyacına yol açtığını, Engels’in (ve elbette Lenin’in) beklentisinin tersine işçi devletinin giderek “uykuya yatan” bir devlet değil, tam tersine “uyanık” bir devlet olması gerektiğini söylüyordu, ama sorunun çok daha büyük olduğu ortadaydı. Gerçek dünyada, “tek ülkede” tamamlanmış bir sosyalizmin kurulmasının ekonomik-tek-nik imkânsızlıkları bir yana, en başından itibaren Stalinist bürokrasinin önce görmezden gelmeye çalıştığı, sonra da panik halinde farkına varıp Troçki’nin deyişiyle “batıl bir korkuya” kapıldığı tehlikeli dış koşullar söz konusuydu. Bürokrasinin başlangıçtaki “kaplumbağa hızında sosyalizm” teorisi dünya gerçekliğini göz ardı etmekteydi. Bu anlayış, kendi sosyalizm inşa faaliyeti dışında bütün diğer iç ve dış değişkenlerin “sabit” kalacağı hesabına dayanıyordu. Sovyet devleti dış tehlikelerden ne kadar uzak kalırsa sosyalizmi “ağır ağır” kurma konusunda o kadar vakit kazanacaktı! Oysa dünya koşulları kapitalist dünyada savaş sonrasındaki belirli bir toparlanmanın ardından yeniden ciddi çelişkiler üretmeye ve tehlikeli dinamikleri harekete geçirmeye başlamıştı. Yani koşullar bürokrasinin umduğu yeterli süreyi sağlamayacaktı. Oysa bürokrasinin “dünya devrimi” anlayışından vazgeçmesinin, toplumsal konumuyla ilgili ihtiyaçlarının yanı sıra uluslararası politikaya ilişkin ihtiyaçları da çok önemli bir rol oynamıştı. Dünyanın büyük bir kapitalist bunalıma (1929), patlayıcı toplumsal ve siyasal altüst oluşlara, devrim-karşıdevrim çatışmalarına ve yeni bir emperyalist paylaşım savaşına yol almaya başladığı bir dönemde “uluslararası koşulların” hesap dışı bırakılması akıl dışıydı.

Bürokrasinin, tersi bir yönelişle, bu defa panik halinde ve

aşırı bir hızla ve her şeyi kıra döke ilerlemeye başladığı dönemde de uluslararası plandaki politikaları esas olarak değişmedi. Sadece tek ülkede sosyalizm politikasının mantığına uygun yeni biçimler aldı.

TROÇKİ VE DÜNYA DEVRİMİ...

Stalinist bürokrasinin milliyetçi politikaları, en başından itibaren “sürekli devrim” stratejisine ve bu stratejinin devrimci bütünlüğüne karşı mücadele temelinde yürütüldü. Bunun nedeni, sürekli devrimin stratejik olarak, sadece tek tek ülkelerde gerçekleşecek proleter devrimlerini değil, devrimci mantığının zorunlu bir sonucu olarak bir dünya devrimini de hedeflemeydi. Troçki, bürokrasinin düşmanlığına neden olan bu bütünlüğü şu şekilde tanımlıyordu:

“Geri kalmış burjuva ulusların demokratik görevlerinin, çağımızda, proletarya diktatörlüğüne yol açtığını ve proletarya diktatörlüğünün sosyalist görevleri gündeme getirdiğini gösterdi. Teorinin ana fikri burada yatmaktaydı. Geleneksel görüş proletarya diktatörlüğünün uzun bir demokrasi döneminden sonra gelebileceğini ileri sürerken, sürekli devrim teorisi, geri kalmış ülkeler için demokrasi yolunun proletarya diktatörlüğünden geçtiği gerçeğini ortaya çıkardı. Yani demokrasi, yıllar boyunca kendine yeterli bir halde kalan bir rejim değil, ama sosyalist devrimin doğrudan başlangıcı idi. Bunlar birbirine kırılmaz bir zincirle bağlıydı. Böylece, demokratik devrim ile toplumun sosyalist yeniden inşası arasında sürekli bir devrimci gelişme çizgisi kuruluyordu.

Sürekli devrim teorisinin ikinci yanı, sosyalist devrimin kendisiyle ilgilidir. Tüm toplumsal ilişkiler çok uzun bir süre ve sü-

rekli iç mücadeleler içinde, dönüşüm geçirirler. Toplum deri değiştirmeye devam eder. Değişimin her aşaması dolaysız olarak bir öncekinden köklenir. Bu süreç zorunlu olarak politik bir nitelik taşır, yani değişim halinde olan toplumun içindeki çeşitli grupların çatışmaları ile gelişir. İç ve dış savaşlar yerlerini 'barışçı' reform dönemlerine bırakır. Ekonomi, teknik, bilim, aile, ahlak ve günlük hayattaki devrimler karmaşık karşılıklı etkiler içinde gelişir ve toplumun dengeye ulaşmasına engel olur. **Sosyalist devrimin sürekli niteliği** (abç) burada bulunmaktadır.

Sürekli devrim teorisinin üçüncü yanını oluşturan, sosyalist devrimin uluslararası niteliği, insanlığın bugünkü iktisadi durumundan ve toplumsal yapısından kaynaklanmaktadır. Enternasyonalizm soyut bir ilke değil, fakat dünya ekonomisinin karakterinin dünya üretici güçlerinin gelişiminin ve sınıf mücadelesinin dünya ölçüsünde yaygınlaşmasının teorik ve pratik yansımasıdır. Sosyalist devrim ulusal sınırlar içinde başlar fakat bu sınırlar içinde tamamlanamaz. Proleter devriminin, Sovyetler Birliği'nin deneyiminin de gösterdiği gibi uzun bir süre için dahi olsa ulusal sınırlar içinde kalması ancak geçici bir durum olabilir. Tecrit edilmiş bir proletarya diktatörlüğünde ulaşılan başarıların yanı sıra kaçınılmaz olarak iç ve dış çelişkiler de gelişir. Tecrit edilmişlik durumunun devam etmesi halinde proleter devleti bu çelişkilerin kurbanı olur. Buradan tek kurtuluş yolu, gelişmiş ülkelerin proletaryalarının iktidarı ele geçirmesidir. Bu açıdan bakıldığında ulusal devrim kendi içinde yeterli bir bütün değildir; o uluslararası zincirin yalnızca bir halkasıdır. Geçici alçalış ve yükselişlerine rağmen uluslararası devrim sürekli bir süreç oluşturur.”⁽³⁴⁾

Stratejinin **üç ayağı** arasındaki bütünlük dikkate alındığında

Stalinist **bürokrasinin** teorisinin tamamına karşı açmış olduğu savaşın nedeni de anlaşılır: Teorinin üzerinde yükseldiği temel tezler, “tek ülkede sosyalizm” sözde teorisinin bütün iddiaları, politikaları ve uygulamalarıyla taban tabana bir zıtlık içindedir. Stalinizmin Sovyetler Birliği gibi tecrit edilmiş bir ülke koşullarında kurulabileceğini öne sürdüğü **tamamlanmış** bir sosyalist toplum (Bir ulusal sosyalizm!) fikrinin dayandığı ve yaymaya çalıştığı yanlısamlar ve bu konudaki uygulamalar Troçki tarafından bütün açıklığıyla ortaya konulmaktaydı:

“Epigonların saldırıları her zaman aynı açıklıkta olmasa da sürekli devrim teorisinin bu üç yönünün hepsine karşı yönelmiştir. Bunlar bir bütünün birbirinden ayrılmaz üç parçasını oluşturduklarına göre bundan başkasını yapabilirler miydi? Epigonlar demokratik ve sosyalist diktatörlükleri mekanik biçimde birbirinden ayırıyorlar. Ulusal sosyalist devrimi uluslararası devrimden ayırıyorlar. Esas olarak iktidarın ulusal sınırlar içinde ele geçirilişini devrimin ilk eylemi olarak değil, fakat son eylemi olarak kabul ediyorlar; bunu ulusal sosyalist toplumun kuruluşuna yönelen reformlar dönemi izliyor. 1905’te proletaryanın Rusya’da Batı Avrupa ülkelerinden daha önce iktidarı ele geçirebileceği fikrini düşünmüyorlardı bile. 1917’de Rusya’da kendi kendine yeterli demokratik devrim vaazları verdiler ve proletarya diktatörlüğüne burun kıvırdılar. 1925-27’de Çin’de ulusal burjuvazinin yönetimi altındaki bir ulusal devrim yolunu izlediler. Daha sonra Çin için, proletarya diktatörlüğü sloganına karşı işçilerin ve köylülerin demokratik diktatörlüğü sloganını ortaya attılar. Sovyetler Birliği’nde tecrit edilmiş ve kendine yeterli bir sosyalist toplum kurmanın mümkün olduğunu ilan ettiler. Onlar için dünya devrimi zafer için zorunlu bir şart olmak

yerine, yalnızca arzu edilebilir bir durum haline geldi. Epigonlar Marksizmin bu köklü tahribine, sürekli devrim teorisine karşı sürekli bir mücadele içinde ulaştılar.”⁽³⁵⁾

Tek ülkede sosyalizm anlayışı, Marksist teori konusunda yapılan bir “hatadan” değil, bürokrasinin toplumsal çıkarları doğrultusunda Marksizmin inkâr edilmesinden kaynaklanıyordu. Bu nedenle Stalinist **sözde teori önce Marksist teorinin** ve proletarya enternasyonalizminin **çıkış noktası olan “dünya ekonomisi”** gerçeğini görmezden gelmiş, bunun mümkün olmadığı bir noktada ise bu gerçekliği **çarpıtma** yolunu seçmiştir. Yani Stalinizm ile devrimci Marksizm arasındaki teorik, politik ve programatik **çatışmanın** ve de enternasyonalizm konusundaki derin farklılığın **özü, bütün yönleri ve sonuçlarıyla** bu “dünya gerçekliğinin” kavranma biçimiyle ilgilidir.

Troçki'nin, bu temel sorunu “Sürekli Devrim” adlı eserinde bütün boyutlarıyla sergiler: Ona göre, Marksizmin, kendisine kalkış noktası olarak aldığı **“dünya ekonomisi”** ulusal parçaların basit bir toplamı değil, işbölümünün uluslararası bir nitelik kazanması ve bir dünya pazarının oluşmasıyla ortaya çıkan ve bütün ulusal pazarları **boyunduruğu altında tutan bir gerçekliktir**. Kapitalist toplumun üretici güçlerinin gelişimi **çoktan beri ulusal sınırların dışına taşmış durumdadır**. **Emperyalist savaş (1914-18) bu gerçeğin ifadesidir**. Üretim tekniği açısından **sosyalist toplum**, kapitalizmden daha yüksek bir düzeyi temsil etmek zorundadır. Ulusal olarak tecrit edilmiş bir sosyalist toplum kurma hedefi, geçmişteki tüm başarılarla rağmen üretici güçleri kapitalizme göre daha geriye itmek olacaktır. Dünya bütünlüğünün bir parçasını oluşturan ülke gelişiminin coğrafi, kültürel ve tarihi koşullarını göz önünde bulundurma-

dan, ulusal çerçeve içinde ekonominin tüm dallarını kapalı bir oransallık içine sokmaya çalışmak gerici bir ütopya peşinde koşmaktır. ⁽³⁶⁾

Sorunu sadece uluslararası planda ekonomik bir temel üzerinden değil, aynı zamanda uluslararası devrimci mücadele, yani somut bir enternasyonalizm üzerinden ele alan Troçki'ye göre, Stalinizmin iddiasının aksine, komünist partilerin eylemlerini üzerine inşa edecekleri uluslararası temel, yani enternasyonalizmin temeli, kapitalizmin bütün ülkelerde aynı olan genel nitelikleri değildir. Dünya ekonomisi, bir ve aynı tipteki parçaların basit bir toplamı olmadığı gibi, ülkelerin özgül nitelikleri de “yüzdeki sivilceler” gibi genel niteliklerin yalnızca birer tamamlayıcısı değildir. Ulusal özellikler, dünya sürecinin temel çizgilerinin özgün bir bileşimini temsil ederler. Bu özgünlük uzunca bir zaman devrimci strateji açısından belirleyici bir öneme sahip olabilir. Bunun için geri bir ülkenin proletaryasının, ileri ülkelerin proletaryalarından yıllarca önce iktidara geldiğini (Rusya) hatırlamak yeterlidir. Bu nedenle komünist partiler faaliyetlerini Stalin'in istediği gibi, bir takım “genel nitelikler” üzerinde, yani soyut bir ulusal kapitalizm tipi üzerinde temellendiremezler. Troçki'ye göre komünist partilerin enternasyonalizmi, gerçekte gününü çoktan doldurmuş ve üretici güçlerin gelişmesini frenlemeye başlamış ulusal devletin çözümsüzlüğüne dayanmalıdır. Dünya ekonomisinin bir parçası olarak ele alınmadığı takdirde ulusal bir kapitalizmin bırakın dönüşüme uğratılmasını, anlaşılması bile mümkün değildir. ⁽³⁷⁾

Bu bağlamda Troçki, uluslararası bir programı da aynı çerçeveye yerleştirir: “Uluslararası program, tüm bağlantıları ve çelişkileri içinde, yani ayrı ayrı parçaların kendi aralarındaki

uzlaşmaz bağımlılığı (abç) içinde, bir bütün olarak ele alınan dünya ekonomisinin ve dünya politik sisteminin koşullarının ve eğilimlerinin tahlilinden yola çıkmalıdır. Çağımızda proletaryanın ulusal yönelimi, geçmiştekinden çok daha büyük ölçüde, ancak bir dünya yöneliminden doğabilir ve doğmalıdır, tersi geçerli değildir. Komünist enternasyonalizm ile tüm ulusal sosyalizm çeşitlemeleri arasındaki temel ve başlıca farklılık burada yatmaktadır.”⁽³⁸⁾

Bir takım Stalinist hurafelerin aksine, Troçki'ye göre çeşitli ülkelerin ekonomik özellikleri ve farklılıkları da hiç önemsiz değildir. Bunu görmek için İngiltere ile Hindistanı, ABD ile Brezilya'yı karşılaştırmak yeterlidir. Bununla birlikte ulusal ekonomilerin özgül çizgileri, dünya ekonomisi denen ve son tahlilde komünist partilerin enternasyonalizminin tek dayanağı olan daha yüksek bir gerçekliğin parçalarıdır. Bu parçaların büyüklüğü bir şeyi değiştirmez ve bu parçalar bütünle giderek artan bir oranda kaynaşmaktadırlar.⁽³⁹⁾

Stalin'in gerici teorisine gerekçe olarak ileri sürdüğü **“eşitsiz gelişme yasası”**na gelince; Troçki, Stalin'in yasaların en temelisi, en önemlisi ve en evrenseli olarak gördüğü ve boş bir soyutlama haline getirdiği bu yasa ile “varlığın bütün muammalarını” (bilinmezliklerini) çözmeye çalıştığını söyler. Ancak Troçki'ye göre bu bakış açısı, bizzat “mucidi” (Stalin) için sadece Sovyetler Birliği'ne has bir üstünlük yaratır, bu “avantaj” diğer ülkeler için geçerli değildir; çünkü diğerleri kapitalizmin “genel niteliklerine” tabidir!

Stalin'in “tek ülkede sosyalizmin” temel teorik argümanlarından biri olarak öne sürdüğü türden bir “eşitsiz gelişme yasası”nı “boş bir soyutlama” olarak tanımlayan Troçki, devrimci

Marksizmin ve sürekli devrim teorisinin dayandığı temel olarak “**eşitsiz ve bileşik gelişme yasasını**” ortaya koyar. Bu yasaya göre **dünya ekonomisi**, “Farklı gelişme düzeyindeki ülkeleri ve kıtaları bir karşılıklı **bağımlılık ve karşıtlık** (abç) sistemi içinde birleştiren, gelişimlerinin çeşitli aşamalarını aynı düzeye getiren ve aynı zamanda bunlar arasındaki farkları derhal artıran ve ülkeleri acımasızca karşı karşıya getiren (...) tek tek ülkelerin ve kıtaların ekonomik yaşamı üzerinde hüküm süren güçlü bir gerçeklik” anlamına gelir. ⁽⁴⁰⁾

Buna göre, **dünya ekonomisi**, Stalinizmin tek ülkede sosyalizm hedefini üzerine kondurduğu **eşitsizliklerin** bir toplamı değil, aksine “eşitsizlik” ile “karşılıklı” bağımlılığın diyalektik birliğidir. Dünya ekonomisi, aralarındaki bütün eşitsizliklere karşın, bütün ülkeler arasında karşılıklı bir bağımlılık yaratır. Bu bağımlılık, üretici güçlerinin gelişme düzeylerindeki farklar nedeniyle her ülke açısından farklı bir nitelik kazanır. Ancak bu nitel farklılıklar hiçbir ülkeye, buna “sosyalist” olanlar da dahil, ekonomik olarak “kendine yeterlilik” imkânı sağlamaz.

Troçki’ye göre Stalin’in eşitsiz gelişme yasasına ilgi duymasının nedeni, geri bir ülkenin proletaryasının iktidarı ele geçireceğini vaktinde haber vermek değil, (“Aşamalar” teorisi böyle bir şeye imkân vermemektedir!) Ekim Devrimi’nden yedi yıl sonra, iktidarı ele geçirmiş olan işçi sınıfına bir “**ulusal sosyalist toplum**” kurma görevini uygun görmesidir. Ancak “eşitsiz gelişme yasasının” geçerli olmadığı tek alan da burasıdır! Çünkü bu yasa ne dünya ekonomisinin yasalarının yerini tutabilir, ne de onları yok edebilir; aksine onlara tabidir. (sd 35)

Konu SSCB üzerinden incelediğinde dahi farklı bir sonuca varmak mümkün değildir! **Çok geniş bir alanda** büyük doğal

kaynaklara sahip bir **işçi devleti** olmak Rusya'yı, dünya ekonomisinin dayattığı yasalardan muaf tutmamıştır. Troçki, devlet iktidarı ile dünya ekonomisi arasındaki **ilişki hakkında şunları söyler:**

“Hiçbir zaman Rus proletaryasının devlet iktidarını ele geçirmekle çarlığı dünya ekonomisinin yürüncesinden çıkarabileceğine inanmadım. Biz Marksistler devlet iktidarının rolünü ve anlamını biliriz. Biz onu burjuva devletin sosyal demokrat uşaklarının yaptığı gibi, ekonomik süreçlerin edilgen bir yansıması olarak almıyoruz. İktidar, onu elinde tutan sınıfa bağlı olarak, ister ilerici ister gerici olsun muazzam bir öneme sahiptir. Ama yine de üstyapılar düzeyinin bir aracıdır devlet. İktidarın çarlık ve burjuvazinin elinden proletaryanın eline geçmesi, dünya ekonomisinin ne yasalarını ne de süreçlerini ortadan kaldırmaz. Hiç kuşkusuz Ekim Devrimi'nden sonra, belli bir süre, Sovyetler Birliği ile dünya pazarı arasındaki bağlar zayıflamıştı. Ama diyalektik sürecin içinde sadece kısa süreli bir evre olan bir olguyu genelleştirmek korkunç bir hata olur. Uluslararası işbölümü ve modern üretici güçlerin uluslar üstü niteliği, Sovyetler Birliği için hâlâ önemini korumaktadır ve **Sovyet ekonomisinin gelişmesine bağlı olarak** (abc) bunların önemi on katına, yüz katına çıkacaktır.”⁽⁴¹⁾

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere bir işçi devletinin ekonomik gelişmesi, “uluslararası işbölümü ve modern üretici güçlerin uluslar üstü niteliğine” dayanan dünya ekonomisi ile ilişkisini önemsizleştirmek bir yana, bu önemi kat be kat artırmaktadır. Troçki, gücü üretim araçlarının ulusallaştırılmasında ve bunların planlı yönetiminde yatan Sovyet ekonomisinin zayıflığının ise tecrit edilmişliğinde, yani **dünya ekonomisinin**

kaynaklarına ulaşamamasında yattığını söyler. Ona göre, Sovyet ekonomisi, bu kaynaklara bırakın sosyalist bir temeli, kapitalist bir temel üzerinden bile, yani geri ülkeler için çok büyük rol oynayan uluslararası krediler ve genel olarak finansman biçiminde bile erişememektedir. Ortada Sovyet sanayiinin, eşi görülmedik gelişme tempoları veren yoğunlaşmış niteliği ile Sovyet ekonomisinin, dünya ekonomisinin kaynaklarından normal biçimde yararlanmasını olanaksızlaştıran tecrit edilmişliği arasında çok ciddi bir çelişki vardır. Eski çelişkilerin üzerine binen bu yeni çelişki, büyük başarıların yanı başında amansız güçlüklerin de doğmasına yol açmaktadır. Bunlar en dolaysız ve uğursuz ifadelerini, emekçi kitlelerin hayat şartlarının ekonominin genel yükselişine ayak uyduramayıp aksine besin kıtlığı gibi nedenlerle daha da kötüleşmesinde bulmaktadır. Sovyet ekonomisinin keskin bunalımları, kapitalizm tarafından yaratılan üretici güçlerin ulusal pazarlara uyumlu olmadığının ve ancak sosyalist bir tarzda düzenlenebileceğinin ve uyum içine sokulabileceğinin bir hatırlatılışdır. Troçki'ye **göre bu, başka bir deyişle Sovyet ekonomisinin bunalımları sadece büyümenin ortaya çıkardığı bir dert, bir çocukluk hastalığı değil, çok daha ciddi bir olgudur.** Bunlar dünya pazarının vurduğu gemlerdir; Lenin'in 27 Mart 1922'de 11. Parti Kongresi'nde söylediği gibi "Bağımlı olduğumuz, mahkûm olduğumuz ve kaçıp kurtulamayacağımız" şeylerdir...⁽⁴²⁾

Troçki, hayati öneme sahip bu bağımlılık konusu üzerinde ısrarla durur. Ona göre her geri ülke, öteki kapitalist ülkelere, artan veya azalan çeşitli bağımlılık evrelerinden geçmiştir. Ancak kapitalist gelişmenin genel eğilimi dünya ölçüsündeki bağların son derece artması yönündedir. Bu da kendini elbette

sermaye ihracı da dahil olmak üzere dış ticaret hacminin gittikçe büyümesinde gösterir. Troçki bu noktada, dünya ekonomisi bağlamında **İngiltere** ile Hindistan arasındaki karşılıklı bağımlılık üzerine bir örnek verir:

“Doğal olarak İngiltere’nin Hindistan’a bağımlılığı, Hindistan’ın İngiltere’ye bağımlılığından nitel olarak farklıdır. Ama bu farklılık, temelde, bu ülkelerin üretici güçlerinin gelişme düzeyleri arasındaki farklılıkla belirlenir. Yoksa bu ülkelerin ekonomik kendine yeterlilik dereceleri ile değil. Hindistan bir sömürgeci, İngiltere ise bir metropol. Ne var ki, İngiltere bugün bir ekonomik abluka altına alınacak olsa, aynı türden bir ekonomik abluka altındaki bir Hindistan’dan çok daha çabuk çöker. Bu da dünya ekonomisinin gerçekliğinin inandırıcı örneklerinden biridir...” (43)

Son olarak, metnin içinde zaman zaman vurguladığımız bir noktayı, Stalinizmin iftira kampanyalarındaki iddiaların aksine, devrimci muhalefetin SSCB’de sosyalizmin inşası ile dünya devrimi arasındaki diyalektik ilişkiye nasıl baktığını Troçki’nin **ağzından bir kez daha hatırlatalım**: “(...) İktidarın uluslararası proletarya tarafından ele geçirilişi tek ve eş zamanlı bir eylem olamaz. Politik üstyapının –ve devrim de “üstyapının” bir parçasıdır– kendi diyalektiği vardır; ve bu diyalektik dünya ekonomisinin süreçlerine zorlayıcı bir biçimde müdahale eder. Ama onun derinlere kök salmış yasalarını ortadan kaldıramaz. Ekim Devrimi, *dünya devriminin* kaçınılmaz biçimde on yıllara yayılan bir aşaması olarak “meşrudur”. Birinci ve ikinci aşamalar arasındaki aralık, beklediğimizden daha uzun sürmüştür. Ama yine de bir aralıktır bu ve asla ulusal bir sosyalist toplumun kurulmasına ayrılmış, kendine yeterli bir çağ haline gelmemiştir” (44)

“TRAJİKOMİK BİR YANLIŞ ANLAMA” OLARAK DÜNYA DEVRİMİ VE SONRASI!

Dış etkenlerin önemsizliği düşüncesinden zorunlu olarak vazgeçilmesi de Stalinist bürokrasinin “ulusal sosyalizm” hedefinde bir değişikliğe yol açmadı. “Gelişmiş kapitalist ülkelerin sınai düzeyini görece asgari bir sınırdan ifadesini bulacak tarihsel bir mühlet zarfında yakalamanın ve daha sonra bu düzeyi aşmanın” zorunluluğunun kabul edildiği dönemde de sorun bir “dünya devrimi” değil, “**kapitalizmle yarış**” perspektifinde ele alındı. Ölümcül dış tehlikelere karşı çözüm, aşırı bir hızla tek ülkede sosyalizmin kurulmasıydı. Bu elbette bürokrasinin egemenliğini garanti altına alacak bir cins “sosyalizm”di. Bu politikanın kaçınılmaz sonucu, uluslararası planda önce “aşırı sol” ve sekter politikalara (“Üçüncü Dönem”), daha sonra da, dünyanın en örgütlü işçi sınıfının var olduğu Almanya’nın tek kurşun atılmadan Nazizme teslim edilmesinin ardından uzlaşmacı, sağ-oportunist “halk cepheci” politikalara savrulma oldu. Yeni dönemin dış politikası, “barış” söylemi eşliğinde, emperyalizmle uzlaşma ve emperyalizmin belirlediği uluslararası sisteme dahil olma ve de kendilerine kapitalist dostlar bulma arayışları temelinde şekillendi. Lenin dönemi dış politikasının devrimci ruhuna ve ilkelerine aykırı biçimde Milletler Cemiyeti’ne bu dönemde girildi. Stalin, 1 Mart 1935’te Amerikalı gazeteci Roy Howard’a verdiği bir mülakatta, gazetecinin “dünya devrimine” ilişkin sorusuna, hiçbir zaman böyle bir plan ve niyetlerinin olmadığı, bunun “trajikomik” bir yanlış anlamanın sonucu olduğu cevabını veriyordu.

Stalinistlerin bunun emperyalizm karşısında vakit kazanmaya yönelik dahice bir politika olduğu iddiası ise pek çok yön-

den geçersizdir. Bu politikanın en kötü sonucu dünya komünist hareketinin, Sovyet bürokrasisinin baş döndürücü diplomatik manevralarının edilgen bir aracına dönüştürülmesi ve kendi ülkelerinde burjuvaziyle, üstelik de ona “barışçı, demokrat...” vb sıfatlar yakıştırarak işbirliğine zorlanmalarıydı. Gerçekte diğer ülkelerdeki komünistlerden istenen, Sovyetler Birliği’nin, yani dünyadaki tek sosyalist devletin (“sosyalist anavatanın”) yüksek menfaatları uğruna, orada işler tamamlanana kadar, sadece dünya devriminden değil, kendi ülkelerindeki devrimci sınıf mücadelelerinden ve devrimlerden de vazgeçmeleri idi. Rusya’da “sosyalizmin nihai ve geri dönüşsüz zaferinin” altı yıl kadar kısa bir süre içinde (1924–1931) gerçekleşmiş olmasına rağmen (!) dünya komünistlerinden istenen bu ağır fedakârlık, bir yönüyle, aslında henüz hiçbir şeyin “tamamlanmadığını” ve bu yolla tamamlanamayacağını da göstermekteydi. Kapitalist emperyalizmin egemen olduğu bir dünyada, kaderi dışarıda emperyalist güçlerle uzlaşmalara, “barışçı” manevralara ve “barış dostlarına”, kimi zaman komünistler için moral bozucu, tamamen ilkesiz ve yararsız anlaşmalara (Örneğin, 1939 Sovyet-Nazi Paktı) , içeride ise “sönümlenmek” bir yana daha da güçlenmesi gerektiği söylenen denetlenemez bir devlete ve hortlatılan Rus milliyetçiliğine dayanan “sosyalizmin” Marx, Engels ve Lenin’in sözünü ettiği sosyalizmle ilgisi olmadığı açıkça ortadaydı. Ayrıca bu, sınıf mücadelesini reddeden, bedeli komünistleri devrimci hedeflerden ve faşizme karşı mücadeleden vaz geçirmek olan “vakit kazanma” yöntemi, aynı şekilde, SSCB’nin kapitalist emperyalist düşmanlarına da vakit kazandırıp (Başta Hitler Almanyası örneği) onlara bir toparlanma, güçlenme süresi sağlıyordu. Hitler Almanyası, birkaç yıl sonra neredeyse bütün

Kıta Avrupası'nı ele geçirmesini sağlayan hazırlıklarını ve silahlanmasını bu "vakit kazanma" döneminde gerçekleştirmiş, SSCB'ye saldırının hazırlıklarını bu dönemde yapmıştı! Bunun yanı sıra muhtemel bir saldırıya karşı savunma amacıyla Baltık ülkelerinin ve Polonya'nın bir bölümünün Nazi Almanyası'yla anlaşarak işgal edilmesi de, devrimci Bolşevik geleneğin temel ilkelerine aykırı biçimde, o ülke halklarının aşağılanmasından başka bir sonuç vermedi; üstelik bu işgaller ve buralarda ileri karakolların, askeri üslerin kurulması Alman saldırısı başladığında hiçbir işe yaramadı.

Aynı dönemde Nazilerce işgal edilen ülkelerdeki komünistler de bu politikalar doğrultusunda faşizme karşı mücadeleden alıkonuldu. Pravda'nın 25 Aralık 1939 günkü sayısında yer alan Stalin'in "Kanla pekiştirilmiş Alman-Rus halkları dostluğu, sürrekli olmak için hiçbir şeyden yoksun değildir" sözleriyle şekillenen politikanın başka bir sonuç vermesi de mümkün değildi. ⁽⁴⁵⁾ Nazi -Sovyet Saldırmazlık Paktı'nın imzalandığı 1939'dan Sovyetler Birliği'nin 1941 Haziranı'nda Alman ordularınca işgal edilmeye başlamasına kadar geçen sürede Avrupalı komünistlere ve Komüntern'e Sovyet bürokrasisi ve onun hizmetindeki önderleri tarafından adeta bir felç durumu yaşatılmıştı. Marksist tarihçi I. Deutscher bu durumu şöyle anlatır:

"Molotov ile Ribbentrop 1939 antlaşmasına imza atar atmaz, Komintern propagandacılarının, hükümetleri ve halkları uzun zamandır davet ettiği Hitler aleyhtarı savaşı da sona erdirmişti. Faşizm aleyhtarı strateji ve taktiklerin hepsi; ileri sürülmüş ve işlenmiş olan bütün deliller ve sloganlar bir yana atılmıştı. Rus Genel Sekreteri'nin Avrupalı gölgeleri, ne idüğü belirsiz bir tarafsızlık havası tutturmuşlardı. Savaşın her iki tarafın da em-

peryalist amaçlar güttüğü ve onlar arasında bir seçme yapmanın söz konusu olmadığı söyleniyordu şimdi. Emekçi sınıfları, savaşa karşı koymaya ve barış için mücadeleye çağırılıyordu. Dış görünüş bakımından, bu çağrılar, Lenin'in 1. Dünya Savaşı'nda güttüğü ihtilalci yenilgicilik siyasetini andırıyordu. Ama aldatici bir benzerlikti bu. Lenin'in savaşa muhalefet edişinde, ihtilalci bütünlük ve sağlamlık vardı; oysa Komintern'in bu yeni siyaseti, Stalin'in siyasetinin geçici bir rahatlığına uygun düşüyordu sadece ve bu siyaset kadar dolambaçlıydı. Savaşa karşı gösterilen muhalefet, kimi zaman açıkça Alman taraftarıydı. Mesela Komintern, Molotov ve Ribbentrop'un müzakereli bir barış çağrısını tekrarladığı ve savaşın kabahatini Fransa ile İngiltere'nin üzerine yıktığı zaman durum böyleydi. Bu siyasetin etkisi (özellikle Fransa'da) ihtilalci bir özellik taşımıyordu; sadece yenilgiciydi (...) Felâket gerçekleşikten ve Moskova Hitler'in zaferlerin karşısında telaşa düşüp kendine geldikten sonradır ki, Nazi işgaline karşı gösterilen karşı koyma hareketini teşvik etmeye başladı ve Fransız Komünist Partisi ancak o zaman yeni bir tutum göstermeye başladı. Ribbentrop-Molotov antlaşmasının Almanya'daki Nazi aleyhtarları üzerindeki etkisi ise bundan daha az aşikârdı, ama daha az önemli değildi. Bu Nazi aleyhtarı unsurların şaşkınlığı son dereceyi bulmuş ve yenilmiş oldukları hakkındaki inançları iyice pekişmişti. Bundan ötürü bir kısmı Hitler'in yaptığı savaşa sürüklenmişlerdi." (46)

Bu politikanın körlüğü, hızla yaklaşan savaşa rağmen Kızılordlu kadrolarında yapılan geniş "temizliğin" de etkisiyle, Sovyetler Birliği'nin 1941'de başlayan Alman saldırısından çok ağır biçimde etkilenmesine, savaşta büyük kayıplara uğramasına ve hasar görmesine neden oldu. Faşizmin gerçekte ne olduğunu

ve muhtemel sonuçlarını daha en başından itibaren göremeyen Stalinizm, Hitler Almanyası'nın uğursuz gelişim sürecini ve gerçek hedeflerini tam anlamıyla kavramaktan da aciz kalmıştı.

Molotov, “sosyalist ekonominin kurulduğu ve bu bağlamda sınıfların tasfiye edilmesi sorununun çözülmüş olduğunu” belirttiği açıklamasında işçi devletinin giderek uykuya yatan bir devlet değil, tam tersine uyanık bir devlet olması gerektiğini belirtmişti. Ancak bu açıklamada, sadece ciddi boyutlardaki toplumsal eşitsizliklerden, farklılıklardan değil, muhtemelen diplomatik nedenlerle **emperyalizmden**, uluslararası mali sermayenin gücünden de söz etmemiştir. Bunların belirtilmesi, “uyanık” bir devlet için güçlü bir gerekçe oluştursa da, tek ülkede tamamlanmış bir sosyalizm iddiasını boşluğa düşürdü. Kapitalizmin üretici güçlerin gelişme düzeyi açısından sosyalizmden daha üstün bir konumda olduğu ve emperyalizmin egemenliğinin hüküm sürdüğü bir dünyada kapitalizmden bariz biçimde üstün olması gereken sosyalizmin nihai zaferine ulaşmış olması zaten mümkün değildi. İçerideki toplumsal gerçek bürokratik yöntemlerle, “temizlikler” ve siyasi polis aracılığıyla örtülebilirdi; ancak dış dünyada emperyalizmin ve yaklaşmakta olan savaş tehlikesinin varlığı inkâr edilemezdi. Bürokrasinin “tamamlanmış sosyalizm” iddiasıyla çelişen devlet anlayışının gerçek nedenlerinden biri bu tehlikeydi. Devrimci yöntemleri ve sınıf mücadelesi anlayışını terk eden bürokrasinin, emperyalizmi teskin etmeye-oyalamaya yönelik barışçı-işbirlikçi politikalarına rağmen tehlike gerçekten büyüktü. Emperyalizmin ve dünya burjuvazisinin düşmanlığının asıl ve vazgeçilmez nedeni bürokrasinin “devrimci politikaları” ve “SSCB'nin sosyalizme doğru ilerlemesi” değil, (Çünkü böyle bir şey yoktu) her şeye

rağmen Ekim Devrimi'nin ülke ve dünya üzerindeki gölgesi idi. SSCB, yaşadığı bütün bürokratik yozlaşmaya rağmen kamulaştırılmış ekonomisi ve Ekim Devrimi'nin ortaya koyduğu anlayış ve sağladığı kazanımlarla uluslararası kapitalizm için büyük bir potansiyel tehlike, proletarya için tarihsel bir örnek olmanın yanı sıra nesnel olarak dünya devriminin de en önemli unsuru idi.

KOMÜNTERN'İN ORTADAN KALDIRILMASI

Rusya'da Ekim 1917'de kurulan işçi devletinin “tek ülkede sosyalizm” teorisinde ifadesini bulan yozlaşma süreci, kaçınılmaz olarak, dünya devriminin öncüsü ve genelkurmayı olarak 1919'da Lenin ve Troçki önderliğinde kurulmuş olan III. Enternasyonal'e (Komüntern) de yansdı. Kurulmasından Lenin'in ölümüne kadar (ilk dört kongre) bütün kararları ve eylemiyle somut bir “dünya devrimi” perspektifine dayanan Komüntern'in ve bağlı partilerin iç rejimleri ve ideolojik yapıları Moskova'daki merkez bürokrasi ve hizmetindeki yerli bürokratlar eliyle ve de yalan ve iftiraya dayalı idari yöntemlerle değiştirildi. “Troçkizme” karşı mücadele gerekçesiyle Rusya'daki rejimin bürokratik bir aracına dönüştürülen Komüntern, enternasyonalist devrimci işlevini kaybetti ve uluslararası planda devrimci sınıf mücadelesinin başlıca örgütsel engellerinden biri haline geldi. Rusya'da Ekim Devrimi'nin önder kuşağına ve devrimci kadrolara yönelik kanlı tasfiye işlemi Enternasyonal'de de uygulandı; bu süreçte Lenin döneminin enternasyonalist- devrimci önderleri ve militanları hem Komüntern'den hem de kurucuları arasında yer aldıkları partilerinden atıldı. Teorik, politik ve programatik olarak Ekim Devrimi'nin ilkelerini ve ruhunu temsil eden Ulus-

lararası Sol Muhalefet kanlı suikastlerle yok edilmeye çalışıldı. 1925-27 yıllarında Çin'de yükselen devrimci dalga, Stalinci bürokrasinin "aşamalı devrim" anlayışına uygun biçimde, binlerce işçinin canı pahasına milliyetçi Çin burjuvazisiyle işbirliğine kurban edildi. Sonuç ağır bir yenilgi oldu. 1933'te Almanya "solcu", sekter bir politikanın sonucu olarak ("sosyal faşizm") utanç verici bir biçimde Hitler faşizmine teslim edilirken, ardından 1936'da İspanya Devrimi "sağcı" ve sınıf işbirlikçisi ("halk cep-heleri) politikanın bir sonucu olarak, GPU'nun da komplolarıyla tasfiye edildi. Stalinist bürokrasi, "tek ülkede sosyalizm" hedefi doğrultusunda sadece içeride değil, uluslararası planda da karşıdevrimci bir rol oynadı.

Aynı politik çizgi savaş sonrasında, emperyalizmle yapılan bir dizi anlaşma sonucunda (Tahran Yalta, Potsdam) Fransa, İtalya, Yunanistan gibi savaş sırasında komünistlerin büyük güç ve prestij kazandığı ülkelerde de iktidarın burjuvaziye teslim edilmesine yol açtı. Yugoslavya'nın aynı sona uğramaması Komünist Parti'nin Stalin'in bütün baskılarına karşın Yugoslav burjuvazisiyle uzlaşmayı, işbirliğini reddetmesi ve "yüzde elli-ellilik" bir çözüme karşı çıkarak iktidarı almasıyla mümkün oldu. Savaş sonrası patlayan Yunanistan İç Savaşı'nda Batılılarla anlaşmalarına sadık kalan Stalin ve Sovyet bürokrasisi destek için parmağını kıpırdatmadı. Rusya'ya sığınan YKP önderleri ve binlerce Yunanlı, adeta cezalandırılarak Orta Asya cumhuriyetlerine sürüldü.

1935'te Dünya devriminin "trajikomik bir yanlış anlama" olduğunu söyleyen Stalin, 22 Mayıs 1943'te "trajikomik" gerekçelerle ve "demokratik" emperyalizme bir jest olarak, uzun süredir diplomatik çıkarları doğrultusunda uluslararası işçi sınıfı

mücadelesini kontrol amacıyla kullandığı, ancak artık ihtiyaç duymadığı ve 8 yıldır hiçbir kongre yaptırmadığı Komünist Enternasyonal'i feshettiğini ilan etti. 15 Mayıs tarihini taşıyan kararda, "Komünist Enternasyonal'in bütün taraflarını emekçilerin can düşmanının-Alman faşizmi, müttefikleri ve vasalları- en kısa sürede ezilmesi için bütün güçlerini anti-Hitler koalisyonuna dahil ulus ve devletlerin kurtuluş savaşını her yönden desteklemek ve bu savaşa aktif olarak katılmakta yoğunlaştırmaya çağırır" (47) ifadesi ve çeşitli ülkelerden ünlü Stalinist liderlerin imzalarıyla son buluyordu. (1940'ta baş düşman Almanya değil, bir dünya savaşı çıkarmaya çalıştığı söylenen İngiltere idi!) Komüntern'in gerçek liderlerinin gerçek dışı suçlamalarla idam edilmelerinin ve suikastlere kurban gitmelerinin veya dünya komünist hareketinin pek çok önde gelen isminin mülteci olarak buldukları Sovyetler Birliği'nde "ortadan kaybolmalarının" (kaybedilmelerinin) ardından geriye bu adamlar kalmıştı...

SONRASI...

Bürokrasi, toplumsal doğası, çıkarları ve elbette milliyetçi ideolojisi gereği gerçek ve somut anlamıyla "dünya devrimi" anlayışını çok önceden reddetmiş ve milliyetçi-karşıdevrimci bir yola girmişti. Lenin'in ve Ekim Devrimi'nin en büyük eseri ve dünya proletaryasının toplumsal kurtuluşunun en önemli örgütsel aracı olan Komünist Enternasyonal'in varlığına son verilmesi, devrimci Marksistlerin çok önceden vurguladığı bir gerçeğin tescilinden başka bir şey değildi.

Bürokrasi için SSCB'nin varlığının güvencesi bir dünya devrimi değil, uluslararası planda emperyalizm ile ilişkilerde sürdürülen denge politikaları, diplomatik manevralar ve kurduğu

düzeni ayakta tutacağını düşündüğü çok güçlü ve “uyanık” bir devletti. İkinci Emperyalist Savaş’tan sonra “halk demokrasileri-halk cumhuriyetleri” (sosyalist değil!) adıyla kendi suretinde yarattığı rejimler bir enternasyonalizm anlayışının değil, aksine bürokrasinin “milli güvenlik” ve “al-ver” anlayışı doğrultusunda, emperyalizmle yapılan anlaşmaların ürünüydü. Elbette işlerin de buna göre yürütülmesi gerekiyordu: Bu ülkelerde, halkın devrimci inisiyatiflerinin engellenmesinin yanı sıra, savaşı Rusya dışında geçirmiş, Nazilere karşı direniş faaliyetlerinde yer almış, özellikle de daha önce İspanya İç Savaşı’nda savaşmış ve bağımsızlık eğilimleri olduğundan şüphelenilen komünist yönetici kadrolar (hükümetlerdeki bakanlar da dahil), çoğu idam edilerek tasfiyeye uğrarken yerlerine Stalin’in sadık adamları getirildi (Çekoslovakya, Macaristan...) ayrıca savaş sonrasında, bu ülkelerin emekçileri çok zor hayat şartlarıyla mücadele ederken savaş tazminatı adı altında sanayi tesisleri sökülerek, büyük yıkıma uğramış SSCB’ye taşındı. Almanya’nın, bürokrasinin emperyalizmle yaptığı paylaşım anlaşması sonucu ikiye bölünmesi faşizmin yol açtığı yıkımın ardından bir zamanların çok güçlü Alman işçi sınıfı hareketine vurulan ikinci darbe oldu; böylece Batı Almanya, güçlü bir “antikomünist” dalganın etkisi altında tamamen uluslararası mali sermayenin ve ABD’nin eline teslim edildi. Alman işçi sınıfı bölündü. Doğu Almanya’da bürokratik bir baskı altına alınan işçi sınıfı ise önce 1953’te ayaklandı, yenilmesinin ardından da bütün inisiyatifini kaybetti. Daha sonraları “tek ülkede” mantığıyla dikilen Berlin Duvarı’nın yıkılmasının, aynı zamanda “sosyalizmin sonu” olarak sunulması, geniş kitlelerce böyle algılanması ve bunun neden olduğu ağır ideolojik-politik yıkım, tarihin bu konudaki en

acı derslerinden biriydi.

Bürokrasi için esas olan tek husus “payına düşen” Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin işçi sınıflarının toplumsal kurtuluşları, çıkarları ve dünya devrimi içindeki fiili ve potansiyel rolleri değil, bu ülkelerin SSCB’nin bürokratik savunma anlayışı ve diplomasisindeki yerleriydi. Bu ülkelere yapılan siyasi ve askeri müdahaleler, işçi sınıfı başkaldırılarına yönelik bütün askeri – polisiye bastırma harekâtları bu stratejik yaklaşımın ürünüydü. (1953 Doğu Almanya, 1956 Macaristan, Polonya, 1968 Çekoslovakya)

Bütün bunlar “tek ülkede sosyalizm”in, doğal sonuçlarıydı. Daha sonraki “Barış içinde bir arada yaşama!” politikasının temelleri Stalin döneminde bütün yönleriyle atılmıştı. Emperyalizmle uzlaşarak sürdürülen bu politik çizgi SSCB’nin askeri-nükleer açıdan “Süper güç” haline geldiği Stalin sonrası dönemde de esas olarak bir değişiklik göstermedi. Stalin’in ölümü ve “iç kabinesinin” tasfiyesiyle başlayan dönemin Stalinizmden başka bir “şey” olduğu iddiası pek çok açıdan gerçek değildir. Bu değişiklik, birkaç idam ve bazı tasfiyeler dışında, 1920-30 yıllarında Leninist –Bolşevik muhalefetin tasfiye sürecinde olduğu gibi sistematik, kanlı-işkenceli-toplama kamplı bir biçim almamış ve daha da önemlisi o muhalefetin fiziksel olarak yok edilmesinin ardından Stalin tarafından yönetim katlarına yerleştirilen, bu kanlı tasfiyelerde payı olan ve çeşitli bürokratik yetenekleri sayesinde “temizliklerden” kurtulmayı başaran en sadık bürokratlar eliyle, devletin ihtiyaçları ve bürokrasi içi güç dengeleri gereğince yapılmıştır. (Stalin, kendine sadık çok sayıda bürokratu, bazen kendi suçlarını örtmek, bazen de bir iktidar odağı ve alternatifi oluşturabilecekleri kuşkusuyla idam ettir-

mişti!) Ayrıca Stalin'in dünyanın savaşa doğru gittiği bir dönemde Kızılordu komutanları dahil binlerce asker ve sivil kadroyu "sağcı-Troçkist karşıdevrimci", "emperyalizm işbirlikçisi hain, casus" oldukları gerekçesiyle yok ettiği bir dönemde bu "revizyonistlerin" hayatta kalmış olabilmelerini sadece "kurnazlıkları" ve "gizlenme yetenekleriyle" açıklamak mümkün değildir.

Sovyetler Birliği'nde "geri dönülmez bir biçimde tamamlanmış" olan sosyalizmin, Stalin döneminde saklanmayı başarmış "revizyonist hainler" tarafından yıkıldığı iddiası gerçek değildir. Böyle bir sosyalizmin "hain" bir bürokratlar grubu tarafından bir grup yöneticiyi görevden alarak ve üstelik de işçi sınıfının ve Kızılordu'nun hiçbir tepkisiyle karşılaşmadan çok kısa sürede yıkılmış olduğu iddiası akıl ve mantık dışıdır. Nitekim SSCB'nin aynı "tamamlanmış sosyalizm" ("gelişmiş sosyalizm aşaması") iddiasını sürdüren Stalin sonrası yöneticiler elinde can vermesi ve bunun da ötesinde Çin, Vietnam, Arnavutluk gibi ülkelerde yaşananlar ve Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin hali, "tek ülkede sosyalizm" yöntemiyle kurulmuş, gerçek bir sosyalizm olmadığını ve olamayacağını göstermektedir.

"Revizyonist hainler" suçlamasına gelince. Evet, ortada bir "revizyonizm" ve "ihanet" vardır, ama bu yeni bir şey değildir. Teorik planda Marksizmin ve Leninist Bolşevizmin devrimci düşüncelerinin inkâr veya çarpıtma yoluyla (çok kibar bir deyişle) "revize edilmesi" öncelikle 1920'li yıllardan başlayarak Stalin ve hizbi tarafından gerçekleştirilmiştir. "Tek ülkede sosyalizm" teorisi Marksizm tarihinin gördüğü en büyük ve sosyalizm açısından en yıkıcı ve ölümcül sonuçlara yol açmış "revizyonizm" örneğidir. (Sosyal demokratların revizyonizmini saymazsak!)

Aynı şekilde Stalin sonrası dış politikanın, temel amaçları,

anlayışları ve biçimleri itibariyle Stalin dönemindeki politikalardan bir farkı olmamıştır. Her iki dönemde de aynı “tek ülkede sosyalizm” anlayışı temelinde ve SSCB’nin yaşatılması gerekçesiyle somut bir “dünya devrimi” hedefinin inkârına dayalı bürokratik milliyetçi politikalar yürürlükte olmuştur. Bu devamlılık Troçkizme ve Sürekli Devrim düşüncesine düşmanlık” konusunda da hiçbir sapma göstermeden sürdürülmüştür. Örneğin Parti Genel Sekreteri Hruşçov, 1956’da “Stalin’in suçlarıyla” ilgili açıklamalar yapmasına rağmen, başta Troçki olmak üzere, enternasyonalist Bolşevik geleneğin Stalin tarafından öldürtülen başlıca temsilcilerinin adlarını yine SSCB’de sosyalizmin düşmanları olarak anmıştır! Tek başına bu örnek bile bürokrasinin eski ve yeni liderlikleri arasında esasa ilişkin bir fark olmadığını göstermektedir.

Bürokrasi bazı yerlerde emperyalizme karşı mücadelelere destek verdiği durumlarda bile bu milliyetçi dış politika esaslarına bağlı kalmıştır. Yine aynı dönemde bürokratik işçi devletleri arasındaki düşmanlıklar, hatta savaşlar da (ÇHC-SSCB; ÇHC-Vietnam) “tek tek” ülkelerde kurulan ve birbirlerini rakip olarak gören “sosyalizmler” arasındaki milliyetçi rekabetlerden kaynaklanan çatışmalardı.

SSCB’nin yıkılışı, 1956’dan sonra kurulan yeni bir düzenin değil 1920’lerde, Stalin hizbinin ve bürokrasinin iktidarı ele geçirmesinin başlattığı, çok çeşitli etkenlerle uzamış bir yozlaşma sürecinin sonucuydu. Stalin sonrasında da işler bürokrasinin çıkar ve ihtiyaçlarına uygun biçimde, ancak bürokrasinin can güvenliği” konusu da dahil, belirli bir hukuka oturtularak yürütülmüştür. Ekonomi konusundaki uygulamalar ise esas olarak “tek ülkede sosyalizm” çıkmazının yol açtığı iç ve dış sorunların

her defasında yenilerini gerektiren, pek çoğu başarısız reformlar yoluyla aşılma çabalarıdır. Bürokrasi bu dönemde de, emperyalizmin egemen olduğu dünya ekonomisinin kaynaklarına devrimci olmayan, “barışçı” ve uzlaşmacı yöntemlerle, “barış içinde bir arada yaşama” politikasıyla ulaşmaya çalışmıştır. İçerideki, bürokratik istatistiklerle ve resmi açıklamalarla üzerleri örtülmeye çalışılan sanayi ve tarım alanındaki kronikleşmiş sorunlar gibi, dış ekonomik ilişkilerde de, dünyanın yeni koşullarının yarattığı farklı durumlar dışında özü itibarıyla büyük bir değişiklik yoktur. Tarihsel kökleri olan ekonomik çıkmazlar, sonunda, devlet mülkiyetinin ciddi biçimde istismar edilmesi eşliğinde, bürokratların özel çıkarlarına dayalı bir “paralel ekonominin” kurulmasına yol açmıştır. “Tek ülkede sosyalizmin” zaferi olarak sunulan “sınıfsız toplum” gerçekte başta bürokratların rütbe derecelerine göre sahip oldukları ayrıcalıklar olmak üzere toplumsal eşitsizliklerle parçalanmış bir yapıdan başka bir şey değildir.

Devlet, toplum üzerindeki baskısının Stalin dönemine nazaran azalan ağırlığına rağmen, daha da güçlü, uluslararası planda “süper” bir nitelik kazanmıştır. Yani “sönümlenmek” bir yana, herhangi bir demokratikleşme emaresi göstermeyen bir devlet yapısı söz konusudur. Emperyalizmle rekabet, kapitalizme yetişme ve onu geçme iddiası, görece zayıf ve uyumsuz bir ekonomi, ancak çok güçlü bir askeri-nükleer temel üzerinde yürütülmüştür. Gelişen teknik temeller, SSCB’nin uzağa gitmesini sağlamış olsa da emekçilerin günlük ihtiyaçlarını karşılamaktan, gerçek refahını sağlamaktan uzak kalmıştır. Bu, bürokratik merkezîyetçiliğe dayalı ve devleti “her şey” olarak gören planlama anlayışının bir sonucudur. Bürokrasinin ege-

menliğini sürdürebilmek için giderek güçlendirdiği devlet askeri, idari ve diplomatik plandaki devasa harcamalarıyla sonunda Sovyet toplumunun ve ekonomisinin taşıyamayacağı kadar ağır bir yüke dönüşmüştür. Marx'ın, Engels ve Lenin'in hedeflediği “ucuz” ve giderek “uykuya dalan” devlet, Stalin ve haleflerinin “tek ülkede sosyalizmi” altında sadece giderek güçlenmekle kalmamış, kendi ağırlığı altında ezilerek sonunu da hazırlamıştır.

SSCB, kuruluşundan 74 yıl sonra, İkinci Emperyalist Savaş sonrası oluşturduğu uluslararası güvenlik kalkanının (“Doğu Bloku”) kendi halklarının başkaldırmasıyla çözülmesinin ardından, kendi ekonomik, toplumsal ve siyasi çıkmazları içinde önce emperyalizme teslim olmuş, ardından da bizzat egemen bürokrasisinin ellerinde dağılarak can vermiştir.

1920'lerden başlayarak yaşananlar “hayali”, “maceracı” ve “gerçekdışı” olanın “dünya devrimi ve enternasyonalizm” değil, “tek ülkede tamamlanmış bir sosyalizm” düşüncesi olduğunu çok büyük bedeller pahasına göstermiştir. Bir sosyalist devrimle “sosyalizmin nihai zaferi” arasındaki farktan bihaber küçük burjuva sosyalizminin ve dar kafalı bürokratların “milliyetçi-yurtsever” fantezileri bir yana, tarih tek bir ülkenin sınırları içinde **tamamlanmış bir sosyalizmin** imkânsızlığını kanıtlamıştır. Bu devrimciler için bir umutsuzluk nedeni değildir. Yeni bir proletarya devrimi dünyanın koşullarını ve zamanın ruhunu kökünden değiştirecektir; aynı Büyük Ekim Devrimi'nde olduğu gibi. Sosyalizm mümkündür ve nihai zaferine bir dünya devrimi süreciyle ve çeşitli ülkelerin proleterlerinin ortak çabalarıyla ulaşacaktır.

Bugün Stalinizmin ve “tek ülkede sosyalizmin” dünya işçi sı-

nı saflarında ve devrimci sınıf mücadeleleri alanında ne kadar ağır bir hasar yarattığı daha iyi anlaşılmaktadır. SSCB’de iktidarı ele geçiren bürokrasinin tek ülkede sosyalizm sözde teorisi doğrultusunda “muzaffer sosyalizm”, yani “komünizmin alt aşaması” olarak tanımladığı “şeyin” kapitalizm karşısındaki başarısızlığı, bürokratik planlamanın neden olduğu ekonomik dengesizlik, üretici güçlerdeki geriliğin yol açtığı verimsizlik, toplumsal eşitsizlik, sonu gelmeyen maddi yokluklar ve en önemlisi işçi demokrasisinin yok edilmesi sosyalizmin hem Sovyetler Birliği, hem de genel olarak dünya işçi sınıfı gözündeki prestijinin yok olmasına yol açmıştır. SSCB’de işçi sınıfının kapitalizmin, egemen bürokrasi eliyle restore edilmesine karşı direnç gösterememesinin ve bir politik devrim yoluyla iktidarı yeniden ele geçirememesinin bir nedeni ağır bürokratik baskı altında bilinç ve bağımsız örgütlülüğünü kaybetmesiyse, diğer nedeni “komünizmin” Stalinist bürokrasi elinde uğradığı ağır itibar kaybıdır.

Stalinist tek ülkede sosyalizm anlayışının, sol ve devrimci saflardaki yaygınlığı, bu kesimlerde hâkim olan “sosyal yurtseverliğin” (milliyetçiliğin) de başlıca ideolojik nedenidir. Stalinizm, küçük burjuva devrimciliğinin, dünya devrimi fikrine yabancı, hatta fiilen düşman “milli sosyalizm” anlayışının fikri temelini ve sosyalizm düşüncelerinin sınırlarını oluşturur. Sovyetler Birliğinin ve Doğu Avrupa’daki bürokratik diktatörlüklerin yıkılması, Çin ve Vietnam gibi “sosyalist” devletlerin tek parti diktatörlüğü altında kapitalizme geçmeleri, bu küçük burjuva sosyalizminin, geçmişten çok daha “trajikomik” biçimde Chavez’in Venezuelası vb. bir takım “sosyalizm-komünizm” karikatürü rejimlere bel bağlamasına yol açmıştır.

Dünya devriminin yeni bir yükseliş dalgasının düşünsel, politik ve örgütsel temellerinin, yaşanan acı deneyimin ışığında, Stalinizmin bürokratik-gerici-milliyetçi teorileri ve pratiği ile hesaplaşmadan atılması mümkün değildir.

KAYNAKLAR

1. K. Marx-F. Engels. Alman İdeolojisi. Sosyal Yayınlar. 1968. S. 63-64
2. V.I. Lenin, Eserler Rusça eski baskı. C. XV. S. 132. Aktaran L. Troçki. Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal. Tarih Bilinci Yayınları. 1. Baskı. 2000. S. 17
3. Age. Aktaran L.Troçki. S. 17
4. Age. Ak. L.Troçki. S. 17
5. Age. Ak. L.Troçki. S. 18
6. Age. Ak. L.Troçki. S. 18
7. V.I. Lenin. III. Enternasyonal Konuşmaları.Pencere Yayınları. 1. Baskı. 1989. S. 126
8. Aktaran Troçki. İhanete Uğrayan Devrim. Alef. 1. Baskı. 2006. S. 399
9. I. Deutscher. Stalin. C.I. Ağaoğlu Yayınevi.1969 S. 42
10. L. Troçki. İhanete Uğrayan Devrim. S. 402-403
11. Age. Aralık 1925'te SBKP (B) 14. Kongresi'ndeki tartışmaya Buharin'in yaptığı katkıdan. Ak. L. Troçki. S. 403
12. Age. Rikov'un Karar Tasarısı Üzerine Değişiklik Önergeleri. S. 403
13. Age. 1926 Nisanındaki MK oturumunun stenografik tutanağı yayımlanmadı. S. 404
14. Age. Ak. L. Troçki. S. 404
15. Age. S: 404-405
16. V.I. Lenin. Eserler. C. XIII. S. 133. Ak. L. Troçki. Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal. Tarih Bilinci. 2000. S. 28. (vurgu Troçki'nin)
17. L. Troçki İhanete Uğrayan Devrim. S. 28
18. V.I. Lenin. Eserler. C. XV. S. 64. Ak. L. Troçki. Lenin'den Sonra... S. 28
19. Age. C. XV. Kısım 2. S. 263. Ak. L. Troçki. Age. S. 29
20. Age. S.240. Ak. L. Troçki. Age. S. 29
21. Age. C. XVI. S. 398. Ak. L. Troçki. Age. S. 29
22. Age. C. XVIII. Kısım 2. S. 140. Ak. Troçki.Age. S. 33
23. L. Troçki. Lenin'den Sonra üçüncü Enternasyonal. S. 33
24. L. Troçki. İhanete Uğrayan Devrim. S. 81
25. V.I. Lenin. Eserler (Fr.) C. 39. S. 449. Ak. Aydın Ender. Tek Ülkede Sosyalizm Teorisi. Sınıf Bilinci Sa. 3
26. V.I. Lenin. Eserler (İng.) C. 30. S. 506. Ak. Aydın Ender. Agm. S. 156
27. L. Troçki. İhanete Uğrayan Devrim. S. 123-124

28. Age. S. 125-126
29. V.I. Lenin. Eserler (İng) C. 28. S. 151. Ak. Aydın Ender. Sınıf Bilinci Sa. 3. S. 146
30. L. Troçki. İhanete Uğrayan Devrim. S. 127
31. Age. S. 400
32. Age. S. 400
33. Moshe Lewin. Lenin'in Son Mücadelesi. Yücel Yayınları. 1976. S. 27
34. L. Troçki. Sürekli Devrim. Yazın Yayıncılık. 3. Baskı. 2007. S. 15-16
35. Age. S. 17
36. Age. S.31-32
37. Age. S. 33
38. L. Troçki. Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal. S. 10
39. L. Troçki. Sürekli Devrim. S. 33-34
40. L. Troçki. Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal. S. 11
41. L. Troçki. Sürekli Devrim. S. 38-39
42. Age. S. 40-41
43. Age. S. 39
44. Age. S.41-42
45. I. Deutscher. Stalin. C. 2. S. 218
46. Age. S. 237-238-239
47. III. Enternasyonal Belgeleri. Belge Yayınları. S. 285

“

Sürekli devrim teorisinin üçüncü yanını oluşturan, sosyalist devrimin uluslararası niteliği, insanlığın bugünkü iktisadi durumundan ve toplumsal yapısından kaynaklanmaktadır. Enternasyonalizm soyut bir ilke değil, fakat dünya ekonomisinin karakterinin dünya üretici güçlerinin gelişiminin ve sınıf mücadelesinin dünya ölçüsünde yaygınlaşmasının teorik ve pratik yansımasıdır. Sosyalist devrim ulusal sınırlar içinde başlar fakat bu sınırlar içinde tamamlanamaz. Proleter devriminin, Sovyetler Birliği'nin deneyiminin de gösterdiği gibi uzun bir süre için dahi olsa ulusal sınırlar içinde kalması ancak geçici bir durum olabilir. Tecrit edilmiş bir proletarya diktatörlüğünde ulaşılan başarıların yanı sıra kaçınılmaz olarak iç ve dış çelişkiler de gelişir. Tecrit edilmişlik durumunun devam etmesi halinde proleter devleti bu çelişkilerin kurbanı olur. Buradan tek kurtuluş yolu, gelişmiş ülkelerin proletaryalarının iktidarı ele geçirmesidir. Bu açıdan bakıldığında ulusal devrim kendi içinde yeterli bir bütün değildir; o uluslararası zincirin yalnızca bir halkasıdır. Geçici alçalış ve yükselişlerine rağmen uluslararası devrim sürekli bir süreç oluşturur.”

”